

LA LAURORA

Semanario Bilingüe.—Se publica los sábados

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

En las Baleares... 1'00 peseta trimestre.
En las provincias... 1'50 »
Extranjero... 2'00 »

REDACCIÓN Y ADMINISTRACION

AMADOR N.º 22. MANACOR

Anuncios y comunicados á precios convencionales

PUNTOS DE SUSCRIPCION

En la Administración de este periódico.

Parla en Revenjoli. Escolta y ciren.

GALLETES

SEGUEX SA VIDA I MIRACLES D' EN FERRER I GUARDIA CAPITÁ DE LLADRES, INCENDIARIS I ASSASSINS (1)

2

EN FERPER, DÉSPOTA DE SA SEUA FAMILIA I AFECTAT DE VERT I DE SEC

En Ferrer ja era casat i tenia una fiya quan se tirá dins France i s'establí a París. ¿Que va fer allà ab sa seua dona i infants? Ses clarícies que tenim son un poc confuses. Procurarem concordarles lo possible. Lo cert es que a París abandoná sa seua dona per altres dues: una tal Leopoldina Bonnard i una tal Ernestina Meunier. ¿Ab quina s'aplegá primer? Sembla que ab Na Bonnard i que aquesta el va fer conexas d'una amiga seua, Na Meunier, que arribá á enamorar-se d' En Ferrer, i acabá per dexarli part de sa seua heréncia, qu' era grossa.

Comensam per Na Leopoldina. En Ferrer li amagá que fos casat, i li prometé que 's casarien. Mentres tant tengué manyes per que Na Leopoldina el fés administrador d' un capitalet que tenia de 100.000 francs, en valors mobiliaris, depositats a n-el *Crédit Lionés*. Ses promeses de casarse ab aquella beneyta no s' arribaren a cumplir. Mentres tant ja hi havia un infant p' es mitx. Seguí s' amistat més o manco fins passat l' any 1905. Na Leopoldina demaná l' any 1906 a n-es Credit Lionés d' es seus 100.000 francs, i li diuen qu' En Ferrer los ha alsats. Les demana a n-En Ferrer, i li diu que les té a un banc de Barcelona, i que les hi enviará; pero 'ls hi enviá tant com sa coua de s'ase. Vé després sa setmana vergonyosa, el fusellen dia 13 d' octubre, i Na Leopoldina devant el Procu-

(1) Aquest dissapte passat, per una equivocació lamentable des compaginador des periódic, aquexa *Vida i Miracles* sortí devant de tot, en lloc de sortir lo darrer perque no acabava, i llavó mos descuydarem de fer avinent que seguiria i acabaria a n-es número vinent.

Que mos ho dispensin es nostros lectors. Tots som errables.

Además de ses fonts aont son anats a beure per escriure aquesta *Vida i Miracles*, hem ds citar aquexes altres, que també hem aprofitades ferm

Por la Patria: Justificación de un telegrama. Des diari de Madrid A. B. C. de 5 de desembre 1909.—Acusación Fiscal formulada demunt sa resultancia de sa causa d' En Ferrer.—Eva Canel. Por la justicia y por España. Buenos Aires, 1909. Un volum en quart de 744 planas.

rador de la República entaula una impugnació des testament d' En Ferrer, reclamant contra s' heréncia d' aquest aquells 100.000 francs.

¿No es ver que tot axó es molt net, i molt humanitari per part d' En Ferrer, i demostra es bon cor qu' ell tenia, i lo digne qu' es de que 's republicans i es socialistes s' hi entusiasmin i li fassen una festassa de ses seues?

Ara vegem lo de Na Meunier, molt més brut i més porc i més oyós que lo de Na Leopoldina.

La senyoreta Meunier era una senyora ben empesa d'anys, una veyarda, amiga de Na Leopoldina Bonnard, que li presentá En Ferrer com es seu homo. I s'ho va creure Na Meunier qu' eren casats aquells dos, i li passá p' es carabassot qu' En Ferrer, espanyol, li donás llissons de castella. ¿Qui l' havia fet mestre de llengos a n-En Ferrer? Ni gú, pero s' hi va fer ell metex. Se posá a donar a Na Meunier llissons de castella i d' altres coses pitjors. A ella li entrá pe' s' uy dret aquell espanyol, i acabá per ferlo sa persona de tota sa seua confiança.—Per una carta de sa dona llegítima d' En Ferrer, que posarem més avall, sabem qu' aquest estornell s' apiegá ab sa veyarda Meunier; i ab motiu de ses bregues ab sa dona llegítima, que ses Autoritats franceses e-hi hagueren d' intervenir, es Registres de la Policia consignaren coses ferestes sobre En Ferrer i Na Meunier. Diuen aqueys Registres qu' En Ferrer un dia conegué per casualitat a París una senyora, fadrina véya que nomia Ernestina Meunier, que simpatís ab En Ferrer fins a n-es punt de que per ell abandoná un inglés que l' havia feta rica, i que, com se morí ella el va fer hereu a ell de bens que valien devés un milió de francs.

¿No es ver que tot axó es molt... edificant? ¿Aplegarse ab una veyarda rica, dexant abandonada sa seua dona llegítima i ses metexes fiyes, com veurem més avall! ¿No es ver qu' aquesta feta dona sa mida de sa dignitat, nobleza i elevació de mires d' En Ferrer?

Sa seua dona, cansada de sufrir ses barbaritats, es despotisme i ses infamies des seu homo, se volia pegar un tir; pero llavó trobá que convenia més pegarlo a ell, i efectivament n' hi pegá dos dia 12 de juny de 1894. Ab axó la posen dins sa presó, i escriu a ses Autoritats de France contant fil per randa ses que li havia fetes es seu homo per lo qual li havia desparat. Escoltaula

una mica a n-aquexa carteta, i veureu quin cor més bo tenia En Ferrer:

«Si he feta, deya sa dona, sa locada de desparar a n-es meu marit, me 'n penet; pero m' havia feta tan desgraciada, m' havia maltractada tant, que 's meu cor, aeabat de tant de patir, me fé oblidar un moment de qu' era 's pare des meus fiys.—Sa meua vida ab tal homo es estat un martiri sens fi; ell m' ho negava tot, fins sa propietat de ses meues fiyes. En tenc una de tres anys, i no la conec. Encara no va esser nada, es meu marit la 'm pren i la fa dur a n-es departament de Loir-et-cher No 'n sé res pus qu' axó, ja qu' ell may ha volgut que l' anás a veure.—Tenc un' altra fiya, d' onze anys, qu' eil enviá a Austràlia quant encara només tenia nou anys, i axó sense 's meu consentiment. Bé vatx pregar i suplicar, tot va esser debades: sa meua fiyeta se 'n aná, i no l' he tornada veure pus a n-aquell bocí des meu cor. Sa major té dotze anys. Un més ebans des meu homo dexarme a mi per aplegarse ab Na Meunier, la posá a Montreuil-sous-Bois dins un pensionat, aont només la 'm dexaren veure quatre vegades, fins que 'm privaren d' entrarhi. Acudesc a n-es Consúl espanyol, a n-es Comissari de policia des meu barri a reclamar; pero tot va esser per demés. Torn altre pic a n-es Comissari per que 'm recomanás a n-es de Montreuil, i me diu que hi torn des cap d' un parey de dies. Com m' hi vatx presentar de bell nou, me diu:—Me sap molt de greu havervos de dir que sa vostra fiya ja no es a n-es pensionat. Llavó va esser que, loca de desesper. c'ó, no poguent viure sense ses meues fiyes, vatx resoldre matarme. Me va aturar es pensament de que un dia o s' altre poria encara veure ses meues fiyes si 'm presentava a n-es meu marit. El vatx a esperar. El vetx que se 'n vé cap a mi. Ab so cor engrunat de pena, li demán que 'm diga aont son ses meues fiyes, i per dues vegades, despreciant ses meues llágrimes, me rebujá.—A-les-hores s' enteliá sa meua vista, vatx perdre 's conexasment, i, loca de pena, despar a n-aquell infame, pare de ses meues fiyes.—Senyors, he patit tant ab aquest homo qu' esper que tendreu pietat de mi».

¿Que tal? ¿L' heu sentit a aquest rossinyol? Aquesta carta romp es cor de qualsevol que 'n tenga ¿Quina dona anque sia republicana, voldria un homo axí? Idó axó es es Sant-Pare des republicans. Per un sant axí fan festes.

Mentres tant sa veyarda Meunier estava tota embambada ab so seu amic. Era católica ella, encara que no hi fés, encara que ab sa seua mala vida negás se fe que professava. En Ferrer li donava llissons per ferla anarquista i que li afluxás moraduxos pe ses seues propagan-

der. En part en sortí ab la seua. En carta de 2 de novembre de 1899 li deya ella: «Tenia un culte admiratiu p' es Clero: ja es mort; tenia respecte en general a tot lo qu' era autoritat i govern: ja es mort també. Pero hi ha un Ser Suprem, el Deu de ma mare, el Deu qu' ella adorava i la feya ditxosa i li concedí una mort tranquila i dolsa...» Aquest Deu no 'l va porer treure En Ferrer des cor d' aquella desgraciada, com no la va porer convéncer de que fos bo servir-se de bombes i esplossius, actes al contrari deya que «axí com tanques es lleons i es tigres dins gabies de ferro per que no fassen destrosa, axí també hi haurien de tancar ets anarquistes d' acció» — Veyent En Ferrer que per aquest cayre no li poria fer sanc, prová de fern'hi per un altre, i hu conseguí. Conexasment es cayre foguer de sa veyarda, qu' eran ses obres de caritat, li proposa de fundar una escola-assil devora Barcelona aont mantenguessen i educassen de franc atlots desvalguts. Ella accepta tal idea i oferex una renda anual de 16000 francs (1) per tal fundació. D' axó sortí s' *Escola Moderna*, planter d' anarquistes, d'inimics de Deu de tota relligió i de tot orde social. ¿Volia, poria voler Na Meunier que 's seus diners servissen per res d' axó? No; volia tot lo contrari, com se desprén des seu testament, aont diu que desitja morir dins es sí de l' Església Católica, mana que 's seu enterro sia relligiós, se dexa TRES MIL FRANCS PER MISSES pe' sa seua ánima i sa de sa mare, i fa hereu En Ferrer de valors en paper de s' Estat i una casa a París, pujant tot cosa d' UN MILIÓ DE PSESSES.

Ah idó? ¡Veyés si li va sebre treure 's suc a n-aquella taronja!

¡Quines dues faluques devien esser Na Leopoldina i Na Meunier!

En Ferrer metex, dins una carta que publicá estant dins sa Presó-Model de Madrid ab motiu de sa bomba d' En Morral, i contestant a s' Administrador de Meunier, ja morta, que l' acusava d' haver abusat de sa relligiosidat d' aquesta malanada, conta que la se 'n menava a reunions masóniques i que va fer un viatge a Madrid ab Na Meunier i Na Leopoldina, tots tres tot sols. Ja 's veu bé qu' elles estaven tan desmama-des com ell, i qu' anaven ben alloure.

Se veu que devers l' any 1906 s' arrós devia anar a grumayons ab Na Leopoldina, quant aquesta li demaná es 100.000 francs.

(1) L' Assessor General de la causa d' En Ferrer en son Inform diu que la renda promesa per Na Meunier era de 10.000 francs. Pero diu qu' era de 16.000 liras l' administrador de dita senyora, un Sr. Coppola, dalt *Et Corriere della Sera* de Milan, article que insertá La Veu de Catalunya de 16 setembre 1909.

Es que a les hores En Ferrer ja s' devia haver aplegat ab un altre amiga, Na Soledat Villafraña, coneguda propagandista revolucionària, partidària i predicadora de l' amor lliure.

I escoltau lo que va dir sa mare d' aquesta sobre En Ferrer, segons mos contà *El Lliberal*, un des diaris més contraris de sa Relligió que hi ha a Espanya. Va dir, idó, d' En Ferrer sa mare de Na Soledat:

«Es un homo mal axemús i tan mala cara, que no l' he vist riure may, Además, es molt estret (*tacaño*) i miserable; no sé per qui vol sa seua riquesa, que jo consider que puja a un parey de milions de pessetes. N' hi ha qu' han dit no fa gayre, i jo no hu descrec, que ab motiu des successos que ocorregueren a Barcelona sa derrera setmana de juliol, va fer una jugada de bossa que suposà milions de duros. Senza axó En Francesc Ferrer es opulentíssim».

«Que va fer En Ferrer de tanta de riquesa? Se'n serví per fer propaganda revolucionària dins Espanya i fora d' Espanya; i arribada s' hora de fer testament, poc abans de fusellarlo, dexá tot quant tenia a Na Soledat Villafraña, sa seua derrera amiga, i a un tal Portet, anarquista flametjant, antic seminarista de Vich i sigle-futurista llavó rabiós i company d' En Pey Ordex. E-hu dexá a n-Portet per seguir satànicament s' obra revolucionària i anti-catòlica de *Escola Moderna*.

I ¿que dexá a ses seues fuyes? Res, les va fer bordes. Sa major, Trinidad, anarquista com son pare, fa feyna a una fabrica de galletes per gonyarse la vida; sa segona, Pau, d' idees contràries a ses de son pare, era sa que rebia de son pare qualche mostra d' efecte paternal; sa tercera, Sol, son pare l' abandoná casi tot d' una d' esser nada. Son pare a s' hora de sa mort se recordá tant bé de sa amiga, Na Soledat, dexantli una bona tayada, no s' recordá per res d' aquelles tres fuyetes seues qu' havia posades a n-el mon! ¡Axó se diu esser pare!

«No es ver, jo republicans i socialistes! qu' axó es tenir un bon cor? ¿No es ver que hu era En Ferrer un homo de gran cor, d' idees elevades? ¿No es ver qu' era un héroe... d' iniquitat, de dolentia, d' infàmia? Un poca vergonya una mala ànima d' aquesta classe glorifiquen avuy es republicans i masons d' Espanya i de fora d' Espanya. Son bé dignes d' ell tots es qui l' glorifiquen.

«Hala republicanetxos i socialistetxos, feyn'hi de festes a n-aquex sant vostro, que bé les se merex p' es seus crims, embuys, farses, carnalitats, polissonades i brutors! Ende vant ses atxes!

3.

EN FERRER I S' ESCOLA MODERNA

Un des crims més grossos, una de ses taques més brutes que soyn sa vida d' En Ferrer, és s' *Escola Moderna* que fundá ab sos diners de sa seua amiga catòlica Na Meunier, no per lo qu' ella volia, per sostenir i educar atlots desvalguts, sino per fer anarquistes i revolucionaris d' acció. En Ferrer no era cap beneyt; i devant es resultat nul que li donaren aquelles *Circulars* qu' escampá i qu' hem estractades, va comprendre que, per fer sa revolució social qu' ell volia, lo primer de tot se necessitaven revolucionaris apostats; i, com no

n' hi havia, era precis ferne. ¿Com? Ab una escola aont s' ensenyassen totes ses males doctrines, que poguessen esser llevor d' aquella revolució. Aquesta escola la funda a Barcelona devers l' any 1901, segons digué ell metex en carta a n-es seu amic Prat, «perque estava segur de que trobaria a Barcelona llevat posat per desplegar-se allá i per estendre-se dins tot Espanya «ses idees revolucionàries» axí com ell les concebia, axó es, s' anarquia. Conexia ell una tal Sra. Jaquinet, mestre d' instrucció primària, que tenia una escola layca a Sakka d' Egipte, escola que ses liberals i protestants Autoridats ingleses feren tancar per dolenta i perversa. Na Jaquinet era atea, materialista, creya que ses relligions només servien per dividir ets homos i per aturar aquets de progressar; era també antimilitarista i anarquista. Vaja, ni feta aposta per lo que En Ferrer volia, per formar una jovintut revolucionària. Ella ja estava a punt de pegarse un tir, quant En Ferrer la convicá per dirigir tal *Escola*. Accepta; compren tots des a París material científic pe' sa cosa; i sa primeria de l' any 1901 cap a Barcelona! i venga tot seguit uberta s' *Escola Moderna*! ¡hala a escampar verí i foc d' infern entra sa jovintut! I es Govern d' Espanya ¡ses derrereres que tengué d' aturar tal ensenyansa! que Inglaterra no havia permesa a Egipte. I encara dirán que a Espanya som inquisitorials.

Per ajudar a Na Jaquinet i cuydar-se de sa part administrativa, entra a s' *Escola* un tal Prats, amic gros d' En Ferrer, que li escriu dia 29 de setembre de 1900: «Amic Prats, tenc intenció de fundar assi (a Barcelona) una escola emancipadora, la qual pendrà per son conte desterrar des cervells lo que dividex ets homos (relligió, fals concepte de sa propietat, patria, familia, etc.). Dia 6 de desembre li escriu: «haurem de fer de modo i manera que tots es fets de s' escola siguen llibertaris interiorment p' es llibres, pràctiques, etc. pero sense bravejarne exteriorment, perque si hu féyem, no poriem viure». Dia 18 des metex més li escriu: «...Dins s' escola no s' ha de glorificar Deu ni la Patria ni res».—Dins un' altra carta a un amic seu, que sortí devers desembre de 1907 dait la *Gaceta de Colonia*, deya: «Per no regirar la gent i no donar motiu a n-es Govern Espanyol per tancar es meu establiment d' ensenyansa, l' anomén *Escola Moderna* i no ESCOLA D' ANARQUISTES CONVENSUTS. Ara per ara mos hem de contentar ab sembrar dins es cervell de sa jovintut s' idea de violentes agitacions. Ha d' arribar a sebre que contra s' Autoridat i l' Església no hi ha més qu' un remey: SA BOMBA O ES VERÍ».

«Axó era tot s' ideal humanitari i educatiu» d' En Ferrer, com fa notar es periódic de Madrid *A-B-C* dia 5 de desembre de 1909.—Redacta l' homo ses bases d' un concurs de llibres de text per l' *Escola*, i hi posa: «S' història, sa geografia, sa gramática, totes ses ciències, arts i lletres han d' anar a un metex objecte: arrabassar a sa jovintut totes ses creéncies que tenga i afalagarli tots ets apetits i passions.—Dins una carta de 13 de matx de 1905 a s' altra amiga seua Leopoldina Bonnard, deya: «No porem ocupar-nos (dins s' *Escola*) més que de fer reflexions a n-ets atlots sobre... ses mentides relligioses, guver-

namentals, patriòtiques, de justicia, de política i de militarisme, per preparar cervells apostats per una revolució social.—No mos interessa fer bons obrers, bons empleats, bons comerciants: VOLEM DESTRUIR SA SOCIEDAT FINS A N-ES FONAMENTS. Avuy mos contentam ab introduir idees de revolució; més tart ja veurem».

Específiquem quines eren ses ensenyansas de s' *Escola Moderna* sobre s' punts capitals que s' solen ensenyar a n-es jovent. Mos ho dirán es llibres de text que allá s' donaven:

«Que diuen aqueys llibres sobre Deu i el Bon Jesús, ver Deu i ver homo.

Escoltau aquexes paraules horribles de *Compendio de Historia Universal*, pág. 37: «Se pot creure que Jesus-Crist era un moajo budista, que sortia des munt Carmel, que s' dedicá a predicar a n-es jueus sa relligió de Buda». D' axó resulta que Jesucrist no es Deu i que sa relligió que mos ensenyá, no es més qu' una de tantes de relligions falses, sortida de la Judia, plena d' embuys i mentides.

Pero escoltaulo una mica més a n-aquex llibrot: «¿No hu hauria fet millor (Deu) comensant per formar-lo (a s' homo) tal com el desitjava? (1) ¿se concep qu' un pare comunic a n-es seu fuy una terrible malaltia p' es pler de curar-lehi i proclamarse llavó benefactor seu...? (2) «O es Deu des cristians es un Deu dolent, que tota conciència honrada ha de rebutjar, o no té forsa per aturar es mal i assegurar es bé que desitja» (pág. 40). «Volem fer notar aquí que s' únic acte de justicia qu' ha fet aquet Deu va esser matarse a sí metex, com autor de tots es mals que ts homos patexen» (pág. 41). (3) «Quin paper representa? (es Deu des cristians) ...Es paper d' un ambiciós de baixa mà, infatuat ab sa seua pròpia sabiduria» (pág. 42). «Aquest dols Salvador no té cap sentiment de bon fuy, i no pert ocasió de rebrotar sa mare».

Perdonau voltros que lletgiu axó, qu' haja copiades aquexa partida de blasfèmies i d' infàmies contra 'l Bon Jesús. Per provar lo dolent qu' era En Ferrer, s' era mester copiarlo.

«Que s' ensenyava a s' *Escola Moderna* sobre s' exercit, la Patria, sa bandera d' Espanya i sa familia? Escoltau un des seus llibres. *Patriotís y Colonización*: «Defogie de tocar aquex fusell com si fos un ferro flametjant... Si vos hi negau (a tocarlo), vos tractaran de rebetios, de covarts, de mancats de sentiments: ¡i que! ¡no toqueu es fusell! Vos mostraran s' inimic invadint la patria (aficants'hi); ¡que l' invadesca! ¡que s' hi afici! Vos mostraran que tomeu es trono o sa cadira des President; ¡que vos importen aqueys trastos!» (pág. 12) —«No us enfadeu de SA BANDERA, que NO ES MÉS QUE TRES METRES DE COTO, CLAVAT A SA PUNTA D' UN PAL» (pág. 15).—«Lo que constituex la Patria no son ses circunscripcions territorials ni s' que hi

(1) L' Església sempre ha ensenyat i la Sagrada Escritura també, que Deu va fer s' homo tal com el desitjava. Va esser s' homo que llavó se desgraciá pecant.

(2) ¿Quant hem dit es catòlics que Deu haja fet res d' axó ab s' homo? Axó es una calúnnia contra Deu.

(3) ¿Voi dir el Bon Jesús se matá a sí metex? ¿No foren es jueus que l' mataren?

habiten, no; son es déspotas que les esploten» (pág. 33).—«Com pens en tots es mals qu' he vists i patits i que venen d' odis nacionals, regonec que tot axó se funda ab una gran mentida: s' amor a la Patria» (pág. 86).—«¿Qui té s' dret de posseir? ¿Qui té s' dret de castigar? ¿Qui té s' dret de manar? Sa nostra conciència responderá que sa propietat l' han feta s' espoliació (es robo) s' astúcia, es frau, sa rapocidat (lladroneria) i s' engán bax des nom de comers i de indústria. Mos dirá també (sa conciència) que sa justicia, i ses lleys, vampirs (animals que xuclen sa sanc d' ets altres) assedegats de sa sanc des pobres i des menuts, llepen es peus des poderosos... No hi ha diferència entre ts homos que maten, sia quin sia es pretest ab que lleven sa vida: s' assessi de sa guerra (es militar) i es qui surt de derrera un cap de cantó (es criminal, es bandoler) son iguals» (pág. 24).—«Ets homos que no tenen compassió d' ets altres, —majors de tropa, ministres, jutjes, botxins, —se passen la vida despuyantse de tot sentiment humá...» (pág. 71).—«Ses paraules patria, bandera i familia no despertem en mi més qu' ecos hipòcrites des vent, des só... Es una vergonya esser soldat... Es generals son abominables militarots... que donen per ben fets es bandidatjes (robos) des soldats per tenirlos contents» (*Historia Universal*, 3.ª Part, p. 244).—«Si es pobles compreguessen bé axó, si ells metexos se féssen justicia contra s' pòders que maten, si s' negassen a dexarse matar sense raó, si se servissen de ses armes contra s' qui ts ho donaren per matar...» (Cuadern manuscrit, pág. 63).—«S' assassinat es estat sempre apreciat dins ses societats humanes, com una gran acció. Se conserven rastres d' aquex apreci... ¿aont? A ses honors concedides a n-es militars» (Cuadern manuscrit, pág. 182 i 183).—«S' exercit está «destinat a sostenir s' enmismat entre ses nacions, a defensar ets interessos creats a s' ombra de s' injuscia-privilegiada i a oposar sa forsa, s' estermíni i es terror a tot lo racional i progressiu» S' exercit «sols es bo quant es perjur i obra contra s' seus juraments i contra s' seu objecte, es a dir, quant se subleva proclamant sa llibertat o gira ses culasses a n-es poble rebetlat» (*Historia de Espanya*, pag. 112), en lloc de girarli s' canons. «Reynat, usurpació, tirania: questió de paraules; tirania es no sols tot reynat més o manco ligitim, sino tot poder» (*Historia de Espanya*, p. 121).—«Ses relligions han duyt sempre per mal camí s' humanitat... Sa relligió es estada sempre sa desgracia de s' humanitat; a ella se deu s' esplotació i sa guerra» «Es matrimoni es sa prostitució santificada per l' Església i protegida pe' s' Estat» «Sa familia es un des principals ostacles p' es desarròll de tots ets homos». Per axó sens dupte En Ferrer mudava de dones, com qui s' muda sa camia.

Axó eren ses doctrines d' En Ferrer, lo qu' ensenyaven tots es llibres que publicava, no escrits d' ell, sino d' altres: negarho tot, Deu, la patria, sa familia, s' Estat, es respecte a s' autoridat i a n-es pares i mares; negar tot lo que constituex sa base primordial de tota societat organizada. DESTRUIRHO TOT, ARRASARHO TOT; axó era lo qu' ell volia, axó era s' seu humanitarisme, es seu bon cor, es seu es-

perit de cultura. ¡Ah hipócrita endimoniat!

En Ferrer endeviná; Barcelona era es punt més indicat d' Espanya per centre de sa seua propaganda infernal. S' *Escola Moderna* va aná estenent estenent sa seua influéncia per tot arreu, creant *Sucursals* aquí i allá, axó es, altres *Escoles Modernes*, tan endimoniades com aquella sa caporal; De tal manera que a mitján 1906 n' hi havia 47 sols dins sa província de Barcelona i llavó se 'n fundaren una partida més a ses províncies de Valéncia, Granada, Sevilla i altres poblacions d' Andalucía. Es seus llibres, follets i revistes, dirigits, no ja a n-ets atlots de ses *Escoles*, sino a sa gent granada, a n-ets obrers, corrien per Espanya i América una cosa de no dir; publicava traduccions de totes ses obres ácrates i anarquistes més esquinsades que sortien a s' estranjer, i ses edicions aviat quedaven despaxades.

I si 's centres revolucionaris que li prenien aquexes obres, no 'l pagaven puntu il, es dimoni les feya espera, i no 's-e forsava may a paga; per ell sa questió era escampar verí i fer mal.

Pe' ses cartes que li trobaren més tart a n-es *Mas Germinal*, se veu s' autoritat i es prestigi que tenia demunt ets elements que 'l rodetjaven, axó es, es llibreters que li prenien i venien llibres, es molts de mestres de totes aquelles sucursals de s' *Escola Moderna*, ets escriptors, casi tots afamegats, que li escrivién llibres per dites *Escoles* i ses revistes i bolletins que publicava a Barcelona, a Bruseles, a Roma. D' aquelles cartes n' hi ha moltes de diferents escriptors coneguts, d' Espanya i de fora d' Espanya, tots els quals rendien homenatge i acatament a n-En Ferrer, perque era es qui pagava, i fins bestreya si le hi demanaven; era 's cap que dirigia, imposava a tots ells. Aquelles cartes demostren sa quefatura i s' autoritat qu' exercia demunt aquella mala gent. Ademés estava en correspondéncia ab sos anarquistes estranjers Maíato i Kropotkine, Tarrida, Malatesta, Reclus i altres; i sobte tot ocupava càrrecs molt alts dins sa Masoneria, com e-hu demostren es titols, medalles i insignies que li trobá sa Policia a n-es *Mas Germinal*, com li trobaren també cinquanta lligays o volums de cartes masóniques, aont se veuen ses moites i delicadíssimes comissions que sa Masone i li havia confiades, cumplintles ell ab zel satànic.

Quant ab motiu de sa bomba d' En Moral (31 matx 1906) es Govern li tanca s' *Escola Moderna* de Barcelona, va dur a s' essola de sa *Casa des Poble* i a la *Solidaritat Obrera* i a sa major part des centres polítics radicals de Barcelona i Catalunya es seus llibres, follets i revistes; i axí aná aficantse per tot devall-devall, sens gens de fressa, sense alsar protestes, ab sa máscara de proporcionar a n-es poble una educació racional i científica. D' aquexa manera s' aná apoderant d' ets elements més actius des partits *avensats*, fins a n-es punt de que aviat aqueys no pogueren intentar a Catalunya cap moviment en sentit polític sense veure-se capdellats pe' s' ona anarquista, que 'ls embarríola i els arrossega cap a sa revolució social. Ja se 'n adonaren d' axó certs elements des partit republicá, i

per aturarho l' any 1908 se donaren passes per desterrar de ses seues escoles es llibres i ensenyances d' En Ferrer; pero ja va esser tart, e-hu varen haver de de dexar anar per no sortiirne perjudicats.

Vejem ara 's fruyt, que doná s' *Escola Moderna*, no tots, sino es caporals, es qui están més á la vista. Es fruyt principal es un mal immens, qu' esglaya qu' aborróna es pensarhi només: ha creada una generació d' anarquistes i de dimonis de la terra, pitjors que 's de l' infern, plens d' odi a Deu i a totes ses cosses de Deu.

¡Quina responsabilitat més tremenda devant Deu i s' humanida!

4

EN FERRER I S' ATENTAT CONTRA 'L REY I ES PRESIDENT DE SA REPÚBLICA FRANCESA

DIA 31 DE MATX DE 1905

En Mateu Morral, de tan negra memòria, aparex funcionant l' any 1904 a s' *Escola Moderna* com-e bibliotecari. Ja 's sap qu' En Morral era fuy d' un fabricant de Sabadell; hagué d' abandonar ca-seua d' anarquista qu' era, i s' aplegá ab En Ferrer, i jhala a enforinyar tots dos per fer sa revolució, d' un vent o s' altre! Dia 31 de matx de 1905 trobantse el Rey d' Espanya a París i anant ab so President de sa República, a n-es carrer de Rohan li tiren una bomba. Se comprová que 'ts esplosius que s' usaren per axó, eren sortits de Barcelona, i qu' una agéncia de transports les havia remesos a París; i dins sa causa de s' atentat d' En Morral es dependents d' aquella agéncia declararen que qui havia encaminades a París aquelles bombes l' any 1905, era estat En Morral. Un des processats en la causa de s' atentat des carrer de Rohan era En Malato, amic coral d' En Ferrer. —Se veu a la lleigo que tant s' *Escola Moderna* com En Ferrer e-hi havien de tenir part ab aquell atentat. Anque no 's provás judicialment, basta recordar quina classe d' homo era En Ferrer i veurehi entremesclat En Morral bibliotecari de s' *Escola Moderna*, per coletgir que ell e-hi 'via posades ses mans, i que n' era principal responsable. ¿No es ver qu' es una glória axó p' En Ferrer, ben digna de que 's republicans i socialistes e-hi fassen festes a rompre?

5

EN FERRER I SA BOMBA D' EN MORRAL

Un any després de s' atentat de París, dia 31 de matx de 1906, quant el rey D. Anfós XIII i la reyna D.ª Victòria sortien de casarse, passant p' es carrer Major de Madrid, En Mateu Morral los amolla demunt, d' un balcó, una bomba. No ferí, grácies a Deu, el Rey ni la Reyna, però matá vint persones i en ferí de mala manera un centenar. En Morral futx; per escapar de sa Policia; se presenta a n-es famós periodista revolucionari Nakens, de Madrid, director de *El Motin*; li destapa qu' es ell qu' ha tirada sa bomba; En Nakens li ajuda a fogir; futx, i a Torrejóu de Ardoz un Guàrdia-de-camps l' agafa, En Morral li pega un tir i el mata, i llavó se 'n pega un a sí metex, i també 's mata. S' aclarex lo qu' havia fet En Nakens i dos

amics seus revolucionaris, Isidro Ibarra i Bernat Maia, per salvar En Morral; i los apleguen i processen. També apleguen En Ferrer, i jhala dins sa *Presó-Model* de Madrid! Llavó s' aclarí que s' estornell tenia a n-es Banc 250.000 pesetes, ademés de varies finques de molt de valor.

¿E-hi havia tenguída part En Ferrer ab aquest nou atentat contra el rey D. Anfós? Totes ses senyes son de que sí. En Morral, conegut més p' es seu 2.º llinatge, Roca, seguí, fins que 's matá, essent Bibliotecari de s' *Escola Moderna*, i estava a s' *Escola* metexa. Poc dies abans de s' atentat, dia 26 de matx En Ferrer havia escrita una carta a n-En Nakens, incloentli un taló de *mil pessetes*, pe s' original que li poria enviar en caureli be, d' una obrete cualsevol, revolucionaria, que li escrigués ó tengués escrita En Nakens li contesta que no 's pot entretenir pn engarbullar s' original que li demana, i li torná 's taló de ses *mil pessetes*. Dia 31 de matx En Ferrer le hi remet de bell nou, i li diu que d' un vent o altreprenga aquelles *mil pessetes* p' es seus trabays revolucionaris. Allá li diu, en tre altres coses:

«...Si desitjam una revolució, i si creym que qualcú l' ha de personificar, aquex es En Lerroux. Avuy es ell qui está en lo cert, qui vol fer qualque cosa, i en trobará d' altres que 'ls seguirán: militars, paisans... Consider qu' es ell es més significat avuy per avuy: a ell me dirigesc i ab ell m' abrás».

Se veu ab aquexes cartes qu' En Ferrer volia tenir content i agrait En Nakens per un cas de casos. Es cas vengué, En Morral s' hi presentá, i En Nakens va caure devall sa lloa que tan enginyosament li havien preparada.

Per aquelles cartes se veu qu' En Ferrer l' any 1906 treballava pe' sa revolució, que volia sa revolució, qu' ajudava a n-En Nakens i a n-En Lerroux suposant qu' En Lerroux també volia fer sa revolució.

Durant sa causa de sa bomba d' En Morral, En Ferrer va regonéixer per seues aquexes cartes a n-En Nakens. De manera que, lluny d' esser just un homo que 's dedicás a propagar pacíficament ses seues idees i a regenerar s' ensenyansa dins Espanya, era un constant conspirador, sense altra idea motriu que sa de fer i promoure per tot arreu sa revolució social, sa disolució, sa *destrucció* de tot, com deya ell metéx.

Una volta pres i processat En Ferrer sa Masoneria va promoure un rebumbori ferest dins France, Itàlia, Bèlgica i també dins Espanya, alsantse tots es papers i organismes masónics contra s' idea de qu' hagués d' estar dins sa presó i processat i, sobre tot, que pogués esser condemnat, un homo tan *benemérit*, tan *sabut* tan *ilustrat* com En Ferrer, que *feya tant de bé a s' humanida* qu' era s' *unic espanyol que hi veyá gens* s' únic qu' havia afinat es camí des progrés, s' únic que poria treure l' Espanya de ses tenebres atrás i barbarie en que la tenia s' abominable clericalisme. I se publicaren articles dalt periódics i revistes i bolletins, i sa feren córrer follets, i se celebraren *meetings* (aplects), i se donaren conferéncies, aont se digueren ses mil barbaritats, arrieses i calumnies contra Espanya p' es cas de qu' aquí condemnasen En Ferrer, i el posaven a n-aquest

dalt es niguls. Es famos *criminalista* Lambroso de Turín l' anomená ab una carta: *es nou mártir des lliure-pensament i de sa llibertat humana*; s' altre *sabi* professor, italiá també, Calojanni ab una conferéncia, feta dins l' Aula Magna de l' Ateneu Romá, li doná es titol de *filosof*, axó es, *amic de sa sabiduria*, i de *filantrop*, axó es, *amic de s' humanida*, i va dir que, «castigant» En Ferrer, «castigariem tot lo que hi ha de modern i progressiu dins sa societat contemporània».

Ets autors d' aqueys articles, cartes i follets, es qui donaren aquexes conferéncies, ets *organisedors* i oradors d' aqueys aplecs, per més *sabis* que fossen alguns, i no passant ets altres de trequelades de carronyes i polissons, eren tots uns masonots, uns masonarros de marca o instruments, xotets de cordeta, de sa Masoneria. Tots cridaven i se ballugaven perque sa Masoneria les feya cridar i ballugar.

¿Com s' explica que sa Masoneria prengués un interés tan gros p' En Ferrer?

E-hu va explicar molt bé En La Cierva ab so seu notabilíssim discurs a ses Cort dia 9 de juliol d' enguany, dient: «En Ferrer va tenir ses seues principals relacions fora d' Espanya, i ab multitud de documents que li trobá sa Policia dins sa seua casa de Mongat, se demostra que aquexes relacions li venien, no sols de sa *Lliga internacional pe' sa educació racional de s' infància* qu' havia fundada, sino de sa creació de revistes a París, Bèlgica i Roma; pe' sa publicació de multitud d' obres pe' s' *Escola Moderna* que fundá a Barcelona, estigué en relació ab sos més caracterisats elements llibertaris (anarquistes) d' Europá; elements llibertaris, principalment intel·lectuals, a n-e qui En Ferrer, servintse de sa gran dñerada que tenia, ajudava a les totes, les dexava cantidats, les comenava obres i les ho pagava més o manco espléndidament; i allá ont s' obria cap suscripció, allá ont e-hi havia que organitzar conferéncies, allá ont s' era mester crear revistes o escoles, sa bossa d' En Ferrer estava sempre uberta», i rajaya qu' era un gust... p' es masors i demés revolucionaris. ¿Com no voleu que sa Masoneria, que tots es xotets de cordeta de sa Masoneria, que tota sa canalla masónica i anarquista i revolucionària no se mogué, s' alsás, se destexinás, fés de la guerra pota per moure alguer i avalot i telabastax per tot arreu per salvar En Ferrer, per treure'l de dins es fanc aont sa bomba d' En Morral l' havia tirat? Sa questió era fer atmosfera fer veure que s' opinió pública d' Europa demanava s' absolució i sa llibertat d' En Ferrer. Sa questió era fer pressió demunt es tribunal que l' havia de jutjar, violentar sa consciéncia des jutjes, ferlos por ab anónims amenassadors per que no 'l condemnassen. ¿Com li havia de convenir a sa Masoneria que 'l condemnassen a n-En Ferrer, si era es seu bras dret, dins Espanya i fora d' Espanya, p' es molts de diners que manetjava i qu' abocava per totes ses obres masóniques? ¿Com los havia de convidar a n-es revolucionaris y anarquistes que llevassen es collaret a n-aquell gran estaló, a n-aquell gran protector de totes ses seues empreses, atentats,

infamies i abominacions, i que sempre tenia sa bossa ubertà i ben plena per ajudarlos a les totes a tirar en davant?

¿En sortiren ab la seua sa Masoneria i ets anarquistes? Es fet va esser que dia 3 de juny de 1907 comensà sa vista de sa causa de sa bomba d' En Morral, i dia 12 se firmà sa sentència, qu' absolgué En Ferrer, i axó que 's Fiscal demaniava per ell, com-e *cómplic* d' En Morral, SÉTZÉ ANYS DE PRESILÍ, i n' imposà NOU a n-En Nakens, Ibarra i Mata per *encubridors* des delinqüent. ¿Volem dir que 's magistrats que firmaren tal sentència se prestaren concientment a ferse instruments de sa Masoneria ni d' ets anarquistes? Mos ne gordarem com de caure de dirho. Deu ja hu sap lo que hi va haver, i no mos cal a noltros anarho a aclarir ni escatir, sino acatar com-e *legalment* justa tal sentència, si bé llamentantla ab tota sa nostra ànima.

Es fet va esser que 's diari anarquista de París, *L' Humanité*, dia 10 d'agost 1909, pogué avanarse, referintse a n-aquexa sentència de 12 de juny de 1907 de que ells, ets anarquistes i masons «hàvien salvat» «En Ferrer». Sí, el «salvaren» per que l' any 1909 pogués fer sa *setmana vergonyosa* de Barcelona, i llavó tornarho «selvar» per que pogués seguir fentne d' altres; pero aquexa vegada, es tir los sorti pe' sa culassà: En Ferrer va caure sec dins un des valls da Monjuich dia 13 d' octubre de 1909, fusellat en virtut de sentència forta, que tota sa Masoneria i tots ets anarquistes ni tota sa canalla revolucionària del mon no pogneren capturar.

Axó es lo que sa Masoneria i 's revolucionaris no poren perdonar a n-En Maura i En La-Cierva, que no feren tal sentència, però no l' esbucaren, com volien es revolucionaris. Aquí està es ré; per axó plora s' atlot.

6.

EN FERRER, JUDICAT

P' EN SALILLAS.

D. Rafael Salillas es molt conegut dins Espanya i fora d' Espanya p' es seus estudis penitenciaris, axó es, de persones i criminals. Ell no es cap *neo*, sino d' idees molt contràries a l' Església; basta dir qu' avuy es diputat lerrouixista. No ostant aquexes ideotes seues, per lo molt que val com-e tècnic i entés en ram de persones, el feren i va esser una bona temporada *Director* de sa *Presó-Model* de Madrid, i hu era com En Ferrer e-hi estigué tancant per lo de sa bomba d' En Morral. Axí va tenir avinentesa de conèixer i estudiar de prop En Ferrer, no dos o tres dies només, sino mesos i mesos. Deym tot axó per que 's veja que En Salillas, parlant d' En Ferrer, no s' havia de demostrar gens parcial contra ell a favor de l' Església; sa parcialitat en tot cas havia de esser a favor d' En Ferrer.

Idó En Salillas, com va veure aquella campanya bestienca, injusta i desvergonyida que 's feya a s' estranjer, sobre tot a Italia, per salvar En Ferrer de sa causa que li seguïen per lo de sa bomba d' En Morral, i veyenthi mesclats homos de mèrit innegable com En Cesar Lombroso de Turin i altes, —no pogué pus, i com en Ferrer va eise sortit absolt de sa presó, escrigué i publicà una carta a n-En Lombroso, que fiblava y dexave a n-En Ferrer sense figura de

homo, com una vulgaritat de male rel, com un cap-esflorat que no tenia per ont agafar. Escoltaune algunes de ses coses que 'n deya:

«... Perlant en precisió psicològica, vos puc dir que en Ferrer no se 'n es enat de tot (de dins sa presó). En Ferrer segueix dins se seua cetla, i hi seguirá indefinidament si se piadosa má de s' oblit... no ecudex a netejar ses parets de serts afegitons escrits i aferrats, dexantles axi com es Reclament mane.—Com espanyol que som no pot manco de toçarme e n' es viu es mal concepte que tenen de noltros; i de aquest mal concepte vos he de confesar que més que de sa ponderada reputació d' inquisidors, me dol que mos tractin de imbesils». —«Quant dins se conferència *Pro Ferrer*, de Calojanni, es anomenat (En Ferrer) filantrop i filosof en el cual se vol castigar tot lo que hi ha de modern i progressiu en la societat contemporània,—repetinme jo moltes de ses acusacions que noltros, examinant sa nostra consciència mos feim, deya jo: —«Sempre lo metex! ¡Sempre 'ts estrenjers mos han de descubrir! ¡Vetaquí un filantrop-filosof qu' ha conmoguda l' Europa i que noltros sols hem arribat a conèixer quant sa Policia el pren i sa justícia l' embolica dins una causa! Pero ara, acabat es procés, salvada sa víctima, conjurada sa tempestat, en calma 'ts esperits, bé puc dirigirme a s' ilustre Calojanni, que fa molts d' anys que conec científicament i l' admir, convidantlo a que ell, sociòlec, seguesque un' altre procés ab sos materials grafològics apuntats; i, si pogués entrar immediatament a seguirlo allà ont En Ferrer estava tancat, li diria:—¡Honorabile Calojanni, ¡vetassí sa setla! ¡vetassí 's filosof! ¿Axó es tot lo de modern i progressiu que hi ha dins sa societat contemporània? Si axó es tot, ¡pobre societat! — Però me sembla, insigne professor, que 'na mirau ab algún recel. ¡En Ferrer escrivía pe' ses parets! Tal volta vos recordareu de lo que 's diu dins la plana 317 del primer tom de *L' oumo delinqüent*: —*Ses parets*, diuen es proverbis, *son es paper des bójfos, des bensvits*. ¿Será possible? ¡Es nou martir dels lliure pensament i de sa llibertat humana es tornat bójf?..... Es qui conexen sa senzillez i pulcritud de sa modesta indumentaria pedagògica, no creuran cestament que 's fundador de s' *Escola Moderna* siga un *soyaparets* com qualsevol pres vulgar. No hu creuran pe' sa metexa significació que pedagògica i antropològicament tenen tals tendències. Uns les concideren infantils altres més que no axó, casi cretines. (1)

Respecte des *procés mental*, des valor científic d' En Ferrer, deya En Salillas: «Ni En Ferrer tenia notoriedat ni s' *Escola Moderna* havia feta gayre por ni massa renou encara. Tot es renou que després s' es armat, es una resonància de sa mortifera Bomba d' En Morral, i tota sa seua notarietat la hi ha produida la repercussió impressionant d' aquella horrenda malifeta. Si En Moral, no fos estat colaborador d' En Ferrer dins s' *Escola Moderna*, aquest i sa seua obra seguirien dins sa relativa obscuritat i mediocridat ab que fins ara havien viscut:—¿Hacercat; En Ferrer ab s' *Escola*

(1) Cretinisme es malaltia que trestorna s' enténim i balda 's cos.

Moderna cap perfecció? No, En Ferrer funda sa seua *Escola* ab un exclusivisme intransigent. Tota escola moderna, escola científica, no pot esser una cosa ni s' altre (ni exclusiva ni intransigent), per que dins sa ciència no hi ha passió. Sa ciència, ab senzilla serenitat, creu que, quant sa veritat se manifesta, s' error queda anutlat i no combat s' error, sino que 'l desfá ab demostracions.—Es filosof-filantrop en qui simbolisa Calojanni sa bandera per combatre s' intolerancia, es una naturalesa intolerant, i tal volta ab sos metexos caràcters de qualsevol intolerancia religiosa.... E-hi ha un episodi de quant En Ferrer era a sa presó celular que axi hu demostra. Anava, com sempre, sense res p' es cap; axí anava fins en sortir a passetjar. A les-hores sent sa campaneta de s' escola i veu un sacerdot que duya 's Viatic a un pres malalt. I ¿que fa En Ferrer? Se 'n entra tot d' una a sa cetla, se posa sa gorra, i torna a sortir ab sa gorra posada». Sa questio era insultá el Santíssim... «Suposa una gran temeritat en sa lluyta social preparar es cervells per una revolució d' idees, no preparant a 's metex temps i ab preferència ets individus per guanyarse la vida. I aquest es es desequilibri que sembla advertirse en sa fundació des' *Escola Moderna*, desequilibri originat dins es cap metex d' En Ferrer, que hi té una *simplicitat d' idees en falsa sistematizació* i llavó un *radicalisme efectista*. I deym axó darrer pensant ab aquells homos que somien transformar sa societat destruint cop en sec i fent brollar a l' acte una nova Arcàdia... Sols ab una clarícia, ab sos escrits rimats, un qui conega aquexes matèries, un Lombroso, per exemple, mudaria radicalment d' opinió. Sa rima estranya d' En Ferrer serviria d' entretenimiet a un literat potxós; pero a s' homo de ciència, li mostrará coses, fins ara ignorades, escondides. Ab axó sa mentalitat d' En Ferrer s' es denunciada més ben dit, s' es traduïda. Mos bastará, per que servesca d' orientació a tots recordar lo que diu Mr. Seglás dins sa seua notable obra *Les troubles, du langage chez les aliénés (Trastorns des llenguatge entre es dements)*, axó es, que 's qui perden es conexement, les sol pegar per fer gloses sense observar regles de prosòdia ni de concordansa, sense cap ni peus. Axó, ni més ni pus, li succei, diu Es Salillas, a n-En Ferrer: li pegá per fer gloses, pero ¡quines gloses! —«Es filantrop-filosof de Calojanni no ha donada una sola prova de filantropia a 's temps qu' ha viscut sobre sers que tremolaven de fret i patien fam. Nakens demaná almoyna i vestits p' es presos ab sa carta a sa Marquesa de Squilache i axó no li semblá bé a n-En Ferrer per que trobava que lo procedent era evitar qu' aquestes coses succeïssen; i encastellat ab aquest dictamen racionalista, no sentia sa sencillesa misericordiosa de donar menjar a n-es qui té fam i vestir es despuyat, qu' era lo que immediatament procedia. Pero quant anava a sortir de sa presó» ja absolut, «volgué donar una prova epigráfica de sa grandesa des seu enteniment, i va escriure a sa paret» una partida de ximpleres i bajanades de lo més capverjo i toxarrut.

Axó en digué En Salillas d' En Ferrer l' any 1907, i no 'n parlá gayre millor dins ses Corts dia 5 de juliol d'

enguay. Per esser sincer i franc, no poria dir altra cosa. Sí, axó era En Ferrer com-e *pensador* i com-e *filantrop*, axi: ni tercia altre pensament ni idea que de *destruirho tot i arrasarho tot*; a n-axó se reduia sa seua *filantropia*, es seu *amor a n-ets homos*.

Per axó se 'n varen dur es gran per-boc un estol de corresponsals de periódics estranjers que s' entregaren ben peus alts a Barcelona per aglapir ses *obres* d' En Ferrer, escrites d' En Ferrer per que per fora d' Espanya no n' havien pogut haver cap ni un, per més qu' havien cercat del llim de les olles. Era que «volien conèixer ses noves teories socials d' aquell homo extraordinari, ses seues novíssimes idees definitives i fonamentals, sobre que sentava sa seua feyna educativa aquell representant de s' intelectualitat espanyola. Debades trescaren llibreries i llibreries. Negú les va sebre donar cap nova ni clarícia de lo que demanaven.—A la fi qualcú les digué que tal volta a s' *Ateneu Barcelonés* en trobarien exemplars de tals *obres*. Se 'n van a s' Ateneu, i es Secretari les desenganá; les va fer veure qu' era per demés molestar-se cercant *ses obras* d' En Ferrer. No n' hi havia cap ni a s' Ateneu, i a cap altra banda. I no n' hi havia cap en lloc senzillament per que no n' havia escrita cap.—Aquells corresponsals no romangueren satisfets ni 's donaren per vensuts.—Bé, digueren, no escriuria ell; pero sempre havia d' explicar: era 's fundador de s' *Escola Moderna*. Per lo metex e-hi hauria notes, apuntacions, extractes de ses seves admirables teories i de ses seues conferències notabilíssimes.—No, tampoc no hi havia res d' axó: En Ferrer no era orador ni mestre».

Aquest fet tan salat i significatiu el contá i el comprová es diari de Madrid *A-B-C* dia 5 de desembre de 1909.

Resultat de tot axó: se veu qu' En Ferrer no era més qu' UN HOMO QUE TENIA MOLTS DE DINERS I NO LES PLANIA GENS PER FER MAL, i que HU VOLIA DESTRUIR TOT I ARRASARHO TOT.

¿No es ver que s' ho guanyá ben bé que 's republicans i socialistes li fassen ara grans festes, provantse a dir bestieses, bajanades, doys i barbaridades?

7.

COM PREPARÁ EN FERRER SA SETMANA VERGONYOSA

Com? *Mediatament* i *inmediatament*; *mediatament* o de lluny per via de ses *Escoles Modernes*, creant una generació de revolucionaris i anarquistes lo més exaltats, plens d' odi a Deu i a totes ses coses de Deu; *inmediatament* per via de sa *Solidaritat Obrera* de Barcelona, qu' es un envitricollat casi tot de elements *llibertaris* (anarquistes), figuranhi moltes de societats obreres de *resistencia*, axó es: 50 de Barcelona, 11 de Reus, 8 de Manresa, 4 de Blanes, 3 de Sabadell (una de les quals ja era una federació d' altres entitats), 6 d' Igualada, 4 de Mataró, 2 de Premiá de Mar, 5 de Tarrassa, 3 de Vilafranca del Panadés, 5 de Calella, 2 de Vich, 1 d' St. Feliu de Codines, 1 de Capellades, 1 de Badalona, 1 de Palafrugell (que feya quatre estols), 1 de Girona, 1 de Caldes de Monbuy, 1 de Roda, 1 de

Tarragona (que també era una federació) i 1 de Vilanova i Geltrú. Total: 112 societats. ¡Quin pic de fava!

Aquesta Federació de Societats era protegida i secretament dirigida p' En Ferrer. Ell va creure, i no anava gens lluny d' osques, que infiltrar i aficar dins ets elements llibertaris ses seues idees, ses idees revolucionaris, i aprofitar una organització obrera per preparar un' organització revolucionària,—era lo més encertat i es camí més segur per dur a cap sa seua idea mare, sa seua idea capital de fer sa revolució per *destruirho tot, per arrasarho tot*. Aviat la *Solidaritat Obrera* estigué organitzada axí com ell la volia, i resultava no sols una *Federació de Societats*, sino una organització de ferro de delegats de Societats, ab facultats extraordinàries, parlantse en es seus *Estatuts* de sa manera d' organitzar es moviments de sa Federació, i de que 's donás a n-ets associats *s' ensenyansa racionalista*, axó es, de *s' Escola Moderna*. Axó era 's distintiu de ses Societats qu' En Ferrer dirigia o que hi tenia gran influència. En Ferrer ademés e-hi abocava sa bosa a sa *Solidaritat Obrera*; qu' axí anava polent; i ja 's sap que, en córrer diners, aquells cap a n-e qui corren, se senten molt disposats i inclinats a donar gust a n-aquell que 'ls-e fa córrer cap a ells. Que En Ferrer afavoria de diners la *Solidaritat Obrera* consta per un carta que a 13 de setembre de 1908 va escriure a n-En Ferrer metex un des principals, amics seus i que li aydava sempre en ses seues propagandes, un tal Anselm Lorenzo, un des *vingt i un representants* de la *Internacional espanyola* que devés l' any 1870 se constituiren aquí i comensaren sa propaganda llibertària o anarquista. Aquest li escrivia a n-En Ferrer: «Vengué a veure 'm es secretari Moreno (de la *Solidaritat*), i me digué en confiança que vosté havia entregada a n-es comissionats Badia, Romero i a n-es metex Moreno una respectable cantitat». Ab aquexa «cantitat» se veu pe' sa carta d' En Lorenzo que 's va arretglar, se «solucioná» «s' asunto de sa fiança p' es local de la *Solidaritat*». En Ferrer volia qu' axó fos un secret, i En Lorenzo li escriu manifestantli que tenia por que a n-aquells no 'ls escapás, sobre tot a n-En Romero, i no acabava de fia: se d' En Badia, que «anava darrera posar la *Solidaritat* obrera a disposició d' En Pau Iglesias», axó es «entregar es moviment a n-es socialistes».

De manera que tota aquexa organització de *Solidaritat* obrera s' encaminava a fer «un moviment», i no purament obrer, com es que llavó dirigia En Pau Iglesias, i per axó no anaven d' ell es de *Solidaritat*, sino que tramaven un *moviment revolucionari*. Bastava que fossen cosa d' En Ferrer. ¿Les hauria abocats tants de diners aquest si no fos estat per fer sa revolució? ¡Quin estava ell! Aquest *moviment* no 's fé esperar gayre: esclatá a sa primera avinentesa que va tenir: sa cridada des reservistes a ses files pe' sa guerra de Melilla; ab axó esclatá 's bony, i resultá sa *setmana vergonyosa*.

8

EN FERRER I SA

SETMANA VERGONYOSA.

Espanya per salvar sa seua dignitat

i sa seua independència, havia d' intervenir a n-es nort d' Africa i posá retgit a ses Kábiles del Riff. Si no les n' hagués posat Espanya, e-hu hauria fet la France, i seriem romanos anutlats per fer res pus a n-aquelles costes, que son sa nostra frontera, i aviat hauriem hagut d' abandonar lo poc que hi tenim. Espanya se va veure obligada, per lo metex, a fer sa guerra de Melilla; i es lliberals, que no cercaven més qu' avinenteses per crear dificultats a n-es Govern d' En Maura, lluny de ferli costat, com era sa seua obligació, ja que 's compromisos contrets per Espanya que imposaven aquella guerra, les havíem contrets a sa Conferència d' Algeciras, quant governaven es lliberals, i per lo metex los hevien contrets ells,—lluny aquets de fer costat a n-es Govern-Maure, li feren sa traveta. I no dic res es republicans i socialistes si romperen es foc contre sa idea d' anar a fer guerra a Melilla, escampant ses mil mentides, ses mil calúmnies, ses mes dasberatades, ses mes verinoses. Aquesta campanya allá ont va esser més forta, fone a Barcelona i a altres poblacions catalanes. P' es republicans, socialistes, anarquistes, i revolucionaris de tots pelatjes era un' arma terrible contra 's Govern axó d' oposarse a n-aquella guerra; axó les havia de donar una gran forsa entre 's poble; era un medi molt habil per moure le gent popular, per exartarla i durla a fer ascensos i desberats. Per capturar sa guerra, llansaren s' idea de sa vaga general en tota Espanya. A Barcelona e-hi havia tres forses revolucionaris: es republicans (lerrouxistes i nacionalistes), i la *Solidaritat Obrera*. Es populatje republicà volia rebumbori; es seus caps en volien de boca, de fets no. En volien es socialistes i sobre tot ets anarquistes (*Solidaritat Obrera*) Aquexes dues direccions eren rivals; aquexa rivalitat presipitá, entrecuitá 's *moviment*. Es paperot socialista de Barcelona *La Internacional* dirigit p' En Fabra Rives, dia 23 de juliol proposa un Congrés nacional de de Societats obreres per acordar sa vaga general en tota Espanya; a 's metex dia es Comitè Socialista de Barcelona proposave axó a n-es Comitè Nacional, resident a Madrid, que ja tenia acordat cridar tot es proleteriat (es pobres, es treballadors de Espanya a fer sa vaga dia 2 de agost. Es predomini de ets anarquistes demunt ets socialistes a Barcelona i sa rivellitat d' uns i altres no va permetre esperar es dia 2 de agost. La *Solidaritat Obrera*, ja fos per por de que es partit socialista no tengués sa glori des *moviment*, ja fos per por de que dexant passar una setmana més ses seues refredassen, ja fos per aprofitar s' avinentesa d' averhi llevo poca guarnició a Barcelona, que dins vuyt dies poria i era lo regular que es Govern la reforsás, lo cert es que crida reunió de Delegats de ses Societats que la componien, per dia 23 (juliol). Es Governador priva tal ajust, pero ells publiquen s' ofici i sa prohibició, i axó les serví per entendre-se i acudir tots.

Es fet es que 's socialistes se prestaren a seguir la *Solidaritat Obrera*, i s' acordá sa vaga p' es dia 26, dilluns de sa darrera setmana de juliol, constituint es Comitè de sa Vaga En Rodriguez

Romero i En Vicens Moreno en nom de la *Solidaritat Obrera*, En Fabra Rives en nom des socialistes i En Francesc Miranda en nom d' ets anarquistes o llibertaris.

I arriba 's dia 26. Esclata sa vaga a Barcelona, no general tot d' una. Molts d' obrers se posaren en feyna, pero ets avalotadors los ho feren dexar. La cosa aviat va estar molt embirmada. Aquell dia ja hi va haver corregudes i topades de sa forsa pública ab sos vauquistes; ja hi va haver tres morts i molts de ferits; i s' Autoritat Militar ja 's va encarregar des mando, i se declará s' estat de guerra.

Arriba 's vespre, i moltíssima gent, moltíssims d' obrers, se creyen que tot havia finit. Sa vaga només havia d' esser d' un dia, per protestar de sa guerra. Axó era lo acordat publicament; pero 's qui havien promogut es *moviment* es qui 'l dirigien duyen altres idees, el volien aprofitar per fer sa revolució. I aquí entra en foc a la destapada En Ferrer. Era a n-es Mas-Germinal (Montgat) i se presenta a Barcelona deves les vuyt des matí, ab s' excusa donada a sa familia de veure gravadors i altre gent per una obra qu' anava a publicar. ¿Que va fer aquell dia a Barcelona? Moltes de coses, que no 's fácil provar; pero n' hi provaren dins es procés abastament per demostrar sa responsabilitat principalíssima que va tenir en aquella revolució infame.

A

LO QUE VA FER EN FERRER DIA 26 DE JULIOL

Un des seus dependents, un tal Litrán, declará qu' era dia 26 a sa Casa-des-Poble, i devés les quatre hi comparex En Ferrer, i s' asseu a sa metexa taula. I N' Ardid, un des lerrouxistes més callens, un des caporals, declara qu' aquest dia era a prende café a sa Casa-des-Poble i hi entra En Ferrer, l' escomet, li demana per parlar tot sols, i N' Ardid li diu: —En voler vosté Com foren tot sols li diu En Ferrer:—¿Que li sembla d' els asuntos del dia? Contesta N' Ardit:—Que la cosa es acabada; era una especie de protesta, i no poria passar d' axó. Llevó En Ferrer li torna dir:—¿I creu vosté que no poria passar de axó?... Declara N' Ardid que contestá ab anergia, que En Ferrer callá, i llevó N' Ardid, li gira sa escana, i se 'n va a un des socis, i li diu:—Diga a n-aquella senyor (signant En Ferrer) que se 'n vaja més que depressa per la porta falsa. I afegex N' Ardid qu' En Ferrer el va creure, i se 'n aná; i diu també qu' En Ferrer estava a una taula ab En Litrán, i que sospita qu' En Ferrer era un d' ets organitzadors d' aquells successos» de Barcelona, axó es, de sa ravalusió. Aquesta declaració es d' una gran importància, no sols per si metexa, sino per haverla sostenguda N' Ardid ab esteordinària energia a una acarada que li feren terir ab En Ferrer. Aquest havia negat que fos estat a sa Casa-des-Poble es dia 26; pero davant lo que li sostengué N' Ardid, comensa a fer sa ferina blana i arriba a confessar que hi era anat a sa Casa-des-Poble per veure En Litrán, i que recordava haver, hi vist N' Ardit.

Peró va fer més encara En Ferrer aquell cap-vespre. El varen veure devés les sis mesclat ab estols de sediciosos a sa plassa d' Antoni Lopez s' Agent de Vigilància Angel Fernandez Berbejo i es soldats de cavalleria Claudi Sanches i

Manuel Calvo. I els-e cridá s' atenció perque, com li digueren que 's retirás, les va respondre ab mals modos, i ademés que tots ets altres anaven vestits com obrers, i ell duya un vestit blau i un capell de fayeta ab s' ala tombada de davant i arregussada de darrera.—A n-aqueys soldats, durant sa causa, les feren passar En Ferrer mesclat ab altres presos per davant ells, i per tres vegades el conegueren per aquell qu' havien vist axí i axí a sa plassa de Antoni Lopez aquell horabaxa de 26 de juliol.—Aquell agent de vigilància, anantli darrera-darrera a n-En Ferrer, el seguí cap a Atarassanes aont l' observá que conversava a un boldró de gent, i allá 'l va perdre de vista ab una descàrrega que feren es Guardies de Seguredat; pero més tart el guipá per la Rambla i va prendre cap a s' *Hôtel-International*.—Un altre testimoni, En Francesc Domenec de Masnou, afeytador, declara qu' aquell vespre, trobantse a Barcelona, topá En Ferrer devers les nou i mitja dins un café bax de s' *Hôtel-International*, i el convidá En Ferrer a prende qualche cosa, i ell accepta, i llavó se 'n van a sa redacció de *El Progreso*, es diari des lerrouxistes, a veure, segons li digué En Ferrer, «lo que acordaven es companys». Després acompanyá En Ferrer, a un altre café, aont trobaren gent de la seua: En Calderón, En Ponte, En Tubau, En Litran i sa dona d' aquest, el qual parlá de petites ab En Ferrer, que demaná a n-En Domenec si voldria arribar a n-es carrer nou de St. Francesc, a la *Solidaritat Obrera*, per veure si hi hauria partidaris des seus. En Domenec fa anques enrra i hi va En Litrán, qu' era un dependent d' En Ferrer. Torna aquest ab En Domenec a sa redacció de *El Progreso*. En Domenec l' espera a defora; i, com surt, li diu En Ferrer que no havia trobat lo que volia, afegint que N' Emilia Iglesias, un des caps-pares des lerrouxistes i director des diari, no havia volgut firmar un document p' es Govern aont amenassaven ab una revolució si 's tornaven embarcar tropes cap a Melilla, i que 's firmants donarien es cap davant per lo de sa revolució, i va dir ademés En Ferrer a n-En Domenec que N' Iglesias deya que lo endemá havia de tornar tothom a sa feyna, i, ¡fora pus vaga! i que li havia damanat N' Iglesias a n-En Ferrer *¿ab QUINES FORSES CONTAVA PER LO QUE 'S PROPOSAVA FER?*—¿Que vol dir axó sino que En Ferrer no volia que sa vaga s' acabás, sino que seguís i se fés sa revolució? ¿E-hi pot haver res més clar que aquexes paraules de sa declaració d' En Domenec?—Seguex declarant En Domenec que ab axó «ja 's volien retirar a ca-seua»; pero llavó a n-es carrer de la Princesa els aturaren dos subjectes, un d' ells Moreno de nom (es Secretari de la *Solidaritat Obrera*), a ne qui diu En Ferrer que a sa redacció de *El Progreso* e-hi havia representants de la *Solidaritat Obrera* per veure si s' entendrien ab sos radicals (lerrouxistes), que fins llavó s' eren negats (a fer lo que volien En Ferrer i los seus) i li comaná En Ferrer a n-En Moreno que hi tornás a veure si s' entendrien ab sos radicals, contestant En Moreno que «ells ja estaven compromesos, i ¡ay del qui falti, perque farem lo que fan a Rusia ab sos traydors!» En Moreno s' espitxa cap alla ont l' enviava En Ferrer; i aquesta volta feren tec, i iniciantse francament es moviment anarquista, sa revolució social; pero li costá molt a la *Solidaritat Obrera* durhi la gent. ¿Com va

El movimiento revolucionario en España, que comenzó en 1931, fue el resultado de una serie de factores que se fueron acumulando a lo largo de la historia del país. Entre ellos, cabe destacar la situación económica precaria, el autoritarismo de la monarquía y la falta de libertades políticas. Este movimiento buscaba la instauración de una república democrática y la realización de reformas sociales y económicas.

El primer paso fue la proclamación de la Segunda República en abril de 1931. Sin embargo, el nuevo gobierno se enfrentó desde el primer momento a una fuerte oposición por parte de los sectores conservadores y militares. La inestabilidad política y la falta de consenso entre los diferentes grupos políticos llevaron a una serie de crisis de gobierno que debilitaron al sistema republicano.

En este contexto, surgió el movimiento de la izquierda revolucionaria, encabezado por el Partido Comunista de España (PCE) y el Partido Socialista Obrero Español (PSOE). Estos grupos buscaban la transformación radical de la sociedad española a través de la revolución social. Su programa incluía la abolición de la propiedad privada de los medios de producción, la nacionalización de los recursos naturales y la implantación de un sistema de reparto de la riqueza.

El movimiento revolucionario alcanzó su punto álgido durante el primer semestre de 1936, cuando se produjo el levantamiento militar que dio lugar al inicio de la Guerra Civil. Los revolucionarios se aliaron con los republicanos para combatir a los sublevados, pero la falta de unidad y la intervención de las potencias extranjeras acabaron por derrotar a las fuerzas revolucionarias.

Tras la guerra, el movimiento revolucionario continuó existiendo en forma de grupos clandestinos, pero su capacidad de acción se vio limitada por la represión franquista. Sin embargo, su legado sigue siendo un referente importante en la historia reciente de España.

El movimiento revolucionario en España, que comenzó en 1931, fue el resultado de una serie de factores que se fueron acumulando a lo largo de la historia del país. Entre ellos, cabe destacar la situación económica precaria, el autoritarismo de la monarquía y la falta de libertades políticas. Este movimiento buscaba la instauración de una república democrática y la realización de reformas sociales y económicas.

El primer paso fue la proclamación de la Segunda República en abril de 1931. Sin embargo, el nuevo gobierno se enfrentó desde el primer momento a una fuerte oposición por parte de los sectores conservadores y militares. La inestabilidad política y la falta de consenso entre los diferentes grupos políticos llevaron a una serie de crisis de gobierno que debilitaron al sistema republicano.

En este contexto, surgió el movimiento de la izquierda revolucionaria, encabezado por el Partido Comunista de España (PCE) y el Partido Socialista Obrero Español (PSOE). Estos grupos buscaban la transformación radical de la sociedad española a través de la revolución social. Su programa incluía la abolición de la propiedad privada de los medios de producción, la nacionalización de los recursos naturales y la implantación de un sistema de reparto de la riqueza.

El movimiento revolucionario alcanzó su punto álgido durante el primer semestre de 1936, cuando se produjo el levantamiento militar que dio lugar al inicio de la Guerra Civil. Los revolucionarios se aliaron con los republicanos para combatir a los sublevados, pero la falta de unidad y la intervención de las potencias extranjeras acabaron por derrotar a las fuerzas revolucionarias.

Tras la guerra, el movimiento revolucionario continuó existiendo en forma de grupos clandestinos, pero su capacidad de acción se vio limitada por la represión franquista. Sin embargo, su legado sigue siendo un referente importante en la historia reciente de España.

El movimiento revolucionario en España, que comenzó en 1931, fue el resultado de una serie de factores que se fueron acumulando a lo largo de la historia del país. Entre ellos, cabe destacar la situación económica precaria, el autoritarismo de la monarquía y la falta de libertades políticas. Este movimiento buscaba la instauración de una república democrática y la realización de reformas sociales y económicas.

El primer paso fue la proclamación de la Segunda República en abril de 1931. Sin embargo, el nuevo gobierno se enfrentó desde el primer momento a una fuerte oposición por parte de los sectores conservadores y militares. La inestabilidad política y la falta de consenso entre los diferentes grupos políticos llevaron a una serie de crisis de gobierno que debilitaron al sistema republicano.

En este contexto, surgió el movimiento de la izquierda revolucionaria, encabezado por el Partido Comunista de España (PCE) y el Partido Socialista Obrero Español (PSOE). Estos grupos buscaban la transformación radical de la sociedad española a través de la revolución social. Su programa incluía la abolición de la propiedad privada de los medios de producción, la nacionalización de los recursos naturales y la implantación de un sistema de reparto de la riqueza.

El movimiento revolucionario alcanzó su punto álgido durante el primer semestre de 1936, cuando se produjo el levantamiento militar que dio lugar al inicio de la Guerra Civil. Los revolucionarios se aliaron con los republicanos para combatir a los sublevados, pero la falta de unidad y la intervención de las potencias extranjeras acabaron por derrotar a las fuerzas revolucionarias.

Tras la guerra, el movimiento revolucionario continuó existiendo en forma de grupos clandestinos, pero su capacidad de acción se vio limitada por la represión franquista. Sin embargo, su legado sigue siendo un referente importante en la historia reciente de España.

El movimiento revolucionario en España, que comenzó en 1931, fue el resultado de una serie de factores que se fueron acumulando a lo largo de la historia del país. Entre ellos, cabe destacar la situación económica precaria, el autoritarismo de la monarquía y la falta de libertades políticas. Este movimiento buscaba la instauración de una república democrática y la realización de reformas sociales y económicas.

El primer paso fue la proclamación de la Segunda República en abril de 1931. Sin embargo, el nuevo gobierno se enfrentó desde el primer momento a una fuerte oposición por parte de los sectores conservadores y militares. La inestabilidad política y la falta de consenso entre los diferentes grupos políticos llevaron a una serie de crisis de gobierno que debilitaron al sistema republicano.

En este contexto, surgió el movimiento de la izquierda revolucionaria, encabezado por el Partido Comunista de España (PCE) y el Partido Socialista Obrero Español (PSOE). Estos grupos buscaban la transformación radical de la sociedad española a través de la revolución social. Su programa incluía la abolición de la propiedad privada de los medios de producción, la nacionalización de los recursos naturales y la implantación de un sistema de reparto de la riqueza.

El movimiento revolucionario alcanzó su punto álgido durante el primer semestre de 1936, cuando se produjo el levantamiento militar que dio lugar al inicio de la Guerra Civil. Los revolucionarios se aliaron con los republicanos para combatir a los sublevados, pero la falta de unidad y la intervención de las potencias extranjeras acabaron por derrotar a las fuerzas revolucionarias.

Tras la guerra, el movimiento revolucionario continuó existiendo en forma de grupos clandestinos, pero su capacidad de acción se vio limitada por la represión franquista. Sin embargo, su legado sigue siendo un referente importante en la historia reciente de España.

es-ser? És que 's representants o delegats que eren just obrers, qu' eren anats a sa vaga de bona fe, just per protestar de sa guerra, volien tornar a sa feyna lo endemà; pero 'ts elements revolucionaris les feren veure que llavó era sa gran evinentesa d' arribar a sa república social, que a Barcelona hi havia poca tropa, que sa que hi havia tal volta la se porien fer seua, que de totes maneres se veya que que ses Autoritats no estremarien es rigor, i que sa victòria se presentava molt segura. Qui sap es mil embuys i ses mil mentides que's més axaltats aficaren dins es cap d' aquella pobre gent. És fet es que les hi dugueren a llansarse a sa revolució.

Sa Comissió de sa vaga, actuant de Junta Revolucionària, se 'n va a veure es caps-pares des republicans, que tant brayetjaven de revolucionaris, a dirlos que 's poble estàva dispost i resolt a fer sa revolució, i qu' ells se posassen a n-es cap i tot-hom seguiria. Aquells caps-pares no anaren de pop. Una cosa era predicar sa revolució i una altra cosa era ferla. Sa Comissió de sa vaga se fa convèncer de que no hi havia qu' esperar res des caps-pares republicans. ¿Com n' havien d' sortir de tal situació? ¿Porien tornar arriera? Pero ¿com havien de passar enavant? ¿Qu' havia de sortir d' aquella revolució sense 's caporals republicans? ¿Poria esser més qu' una revolució perque sí? ¿No era axó sa revolució pe' sa revolució? Sí era axó lo que volia es qui los dirigia devall-devall; era axó es pla d' En Ferrer. Així esclatà sa revolució de Barcelona. Era ni més ni pus es pla d' En Ferrer destruirho tot arrasarlo tot.

De manera que consta que dia 26 En Ferrer donà una partida de passes a Barcelona per fer esclatar sa revolució.

b.

LO QUE VA FER EN FERRER DIA 27

Segons sa declaració d' En Domenech, se 'n anà ab ell de Barcelona a la mal' hora de la nit, a peu perque no hi havia trens ni circulaven carruatges per amor de sa vaga, cap a ca-seua. A Badalona sa dematinada, berenaren, i seguiren endevant. En Domenech s' atura a ca-seua, a Masnou, i En Ferrer també s' hi turà una mica, i en va fer de ses seues. Veyau com se va aclarir; Es cap vespre d' aquest dia 27 un contractista d' obrers de St. Andreu de Palomar anava pe' sa carretera vora-vora mar, i devora Masnou un estol d' homos el detenen, i varren esser picapedres des seu tay. No se 'n poria avenir que fossen ells. Ells li digueren que no tengués ànsia, que no li farien res, pero que tenien que cumpjir ses ordres del Sr. Ferrer, qu' era estat allà aquell matí i les havia donat diners. ¿Quines devien esser aquexes ordres? ¿Bo es de veure! ¡I les havia donats diners per tenirlos més devots!—Seguiria endevant En Ferrer aquell metex dematí fins a n-es Mas Germinal; i se degué tirar demunt es lliit un' estona, ja que tota la nit era anat a l' ayre.

Mentres tant Barcelona estava en plena revolució. Ben dematí quedaren tanyats tots es fils telegràfics i telefònics que comunicaven Barcelona ab el mon, fora 's cable submarí que va a Mallorca, que venturosament passà per alt a n-es revolucionaris. Així se pogueren comunicar ses Autoritats ab Madrid. S' alsaren tots es rails de ses vies-fèrres, i axí no hi pogueren entrar pus trens. Comensen a omplirse de barricades es carrers aont cregueren es revolucionaris que les convenia ferse forts, i se situaren per balcon i sobre tot per terrats per hostilitzar, ben regordats, sa forsa pública. Assalten una armeria aont e-hi havia unes cinc

centes escopetes i altres armes curtes, i se 'n ho dugueren tot; després assaltaren i cremaren es corter des veterans de la llibertat, i també arregussaren totes ses armes que hi havia.—Es populatje plantava cara a ses tropes desde ses barricades, de balcon i terrats, i a qualque lloc fent grans boldrons. I axó no era a un punt només, sino a cert endrets: a n-es carrer de Conde del Asalto, a n-es Paralelo, a Poble-sech, a Poble Nou, a Gracia, a St. Marti de Provencals, a St. Andreu de Palomar, a Sans, etc.—D' altra banda tota sa Guàrdia Civil tot d' una estava tancada dins es corters perque va creure es Capitá General que ab sa tropa tota sola hu apassivaria millor, per quant es revolucionaris tot d' una aclamaven s' exercit i cridaven ¡Muyra sa Guardia Civil! Aviat se va veure qu' axó no era més qu' un ardit des revolucionaris, i que respectaven tan poc s' exercit com aquella altra forsa; pero ab axó ja passá temps, i es revolucionaris pogueren reprendre una cosa de no dir. D' altra banda feyen córrer ses noves més ferestes i estupendes. Com no 's publicaven periódics ni se 'n rabien de fora, es mentiders porien fer sa seua. Se deya que sa República era entrada; qu' estava proclamada a Madrid, a Valencia, a Saragossa, a Bilbao, a Sevilla; qu' havien mort En Maura i el Rey era fuyt. Aquexes noves e-hi va haver moments que debilitaren no poc sa resistència a sa revolució; pero axó aviat passá, gracies a Deu.

—Mentres se lluraven combats de ses tropes ab sos revolucionaris a cent punts de la ciutat i sos arravals, comensaren altres a cremar esglésies i convents i escoles, devers mitx-dia del dimars (27 de juliol). Eren estols de donotes i bergantellots que cridaven i blasfemaven com a dimonis i eis-e seguiren homos ab latres de petroli i metxes i tota classe d' eynes (parpals, xades, pics, destrals), i se 'n anaven a n-es convents i feyen sortir es frares o ses monjes. A unes bancs respectaven ses persones; a altres no, i tot seguit e-hi pegaren foc, axó després de prende cadascú lo que li convenia. A altres bandes pegaven foc tot d' una, i es pobres frares o monjes fogien axí com porien. Llavó hi hagué lo de desenterrar monjes mortes, i durles-sen per aquí i per allà, profanantles de mil maneres.—Es revolucionaris presentaven un' organisació perfecta. Duyen ses seues llistes de ses esglésies, convents i assils qu' havien de cremar.—Se veyen subjectes que donaven ordres assí i allà, i llavó se 'n anaven a donar a altres bandes.—Per no toparse ab tantes protestes i dificultats, només pegaven a ses esglésies, a n-es convents, a ses escoles catòliques, a n-ets assils de pobres, cuydats per monjes.—Era 's pla d' En Ferrer: destruir ses esglésies i ses escoles i centres de beneficència catòlica per capturar tota acció social de l' Església, es vival més gros de sa seua Escola Moderna.—Qualcú interessat en desorientar s' opinió pública, ha dit qu' aquella revolució fou espontània, sense caps ni direcció ni pla de cap classe. Axó es una insigne mentida, una falsedat feresta. Tot lo contrari: s' hi veyia una direcció ben fixa, una organisació sàntanicament completa: un pla ben meditat, ben preparat de temps en rera. Ja hu crec: era 's pla d' En Ferrer.

Peró qu' va fer En Ferrer aquest dia 27 de juliol? D' aquest dia no s' sap d' ell, además de lo que ja hem dit, que a entrada d' fosc capitanejava a Barcelona estols de revolucionaris per la Rambla. Com degué haver dormit qualque mica, degué dinar, i espitjarse de bell nou a Barcelona. Lo cert es que un veí de la

ciutat Comtal, D. Francesc Coldeforns, dit dia 27, entre set i mitja i vuyt i mitja des vespre va veure un estol de gent, a la Rambla, devant es Liceu, capitanejat per un subjecte que li semblá En Ferrer. El conexia per una fotografia, i 's va convèncer de que hu era perque senti gent allà metex que deyen qu' alló era En Ferrer i afegí En Coldeforns qu' aquell estol ab En Ferrer se 'n anaven p' es carrer de l' Hospital.—Durant sa causa feren passar per devant En Coldeforns En Ferrer mesclat ab altres presos a veure si 'l conexeria, si hi sebria afinar aquell que deya qu' havia vist tal dia devant el Liceu. Per tres vegades li feren sa prova, i sempre el va conèixer a n-En Ferrer no s' hi va errar gens.

De manera que hi ha indicis de qu' En Ferrer dia 27 doná diners i ordres a un estol d' homos a Masnou, per que fessen de revolucionaris i detenguessen la gent que no 'ls agradás; i llavó hi ha prova de que a entrada de fosc capitanejava un estol de revolucionaris a Barcelona, a la Rambla, devant el Liceu.

C.

LO QUE VA FER EN FERRER DIA 28

Aquest pic en va tenir poca de vesse En Ferrer. De cap die li han pogudes provar tantes de coses fetes per dur la gent a moure i encendre sa revolució. Aquest die el veuen per tet; i allà ont no pot anar ell, e-hi envia 's seus missatjes, que usen es seu nom per escitar la gent a fer barbaridats, diuen qu' es En Ferrer que 'ls envia.

De bon matí s' entrega a Masnou, a sa berberia d' En Domenech, y se fa llevar sa barba. Envia En Domenech a cercar es President des comité Republicana, En Juan Puig Ventura, Llarch de mal nom, per veure «si ferien qualche cosa». Se presenta En Llarch, i En Ferrer li proposa d' anar a ca-s' Ajuntament i proclamar se República; pero En Llarch no aná de res ni ets altres convidats tampoc, creguts com estaven que l' que cercava En Ferrer era comprometerlos. Afitx En Domenech que 's capvespre hi va haver estols de revoltosos venguts des poble veinat.—Un altre testimoni, En Salvador Millet diu que aquets estols asáltaren s' Ajuntament, i sortiren a n-es balcó a arengar sa gentada que hi havia escitanlos a unir-se a n'aquell moviment; i un d' ets oradors va dir que perlava en nom d' En Ferrer «que nohavia pogut assistir a n'aquell acte perque asuntos de sa revolució el reclamaven a Barcelona». Un altre testimoni, N' Esteve Puigdemón que té ca-seua a Masnou, devant ca-s' Ajuntament, declará que va veure aquell cap-vespre arribar a n-es poble s' estol de gent esterna, i qu' un de ells arengá la gent dient que venia de part d' En Ferrer i qu' aquest no hi havia pogut assistir.

Cridat En Llarch a declarar, confirmá i ampliá tot lo declarat q' En Domenech. Aquest Llarch era un homo de carácter senser. es bras dret des Batle de Masnou, per sostenir, a pesar de ses seues idees, s' orde dins es poble contra 's renouers esternes que s'hi eran entregats. Quatre vegades va declarar, i digué sempre lo metex; i llevó el feren acarar ab En Ferrer i li va sostenir ben fort tot lo que havia declarat.—Digue idó En Llarch que En Ferrer li va dir, com l' envia a damanar, que a Masnou hi havien de secundar es moviment de Barcelona, contestantli En Llarch que no hu creya convenient en cap manera. Li deya En Ferrer que havien de exitar la gent per que se n' enassen a cremar esglésies i con'e

nts. En Llarch li va dir que no comprenia com ab axó hagués de venir sa República, i En Ferrer li sortí ab aquesta, que el retrate de cap a peus:—¿Que me importa a mi sa República? ¡ami lo que me interesa es que hi haja Revolució!

Llavó En Ferrer li diu si 'l vol acompanyar a Premiá de Mar, un poble no gayre lluny; i En Llarch li diu que sí, i se 'n hi van. Allà En Ferrer crida 's Batle, i li proposa lo metex que n-En Llarch, de proclamar sa República. Es Batle de Premiá li va dir que en via neguna. Se 'n tornen a Masnou, i p' es camí topen un estol de joveña que venien de Barcelona, contant lo qu' allà havien vist, ses barbaridats revolucionàries; i En Ferrer s' esclamá:—¡Bé va axí! ¡Coratje! ¡e-hi ha que destruirho tot!—P' es camí, i fins a s' arribada a Masnou, En Ferrer no s' aturá de sucar ets anys a n-En Llarch per que proclamassen sa república; pero aquest no aná de res may. Acaba En Llarch declarant que creu que, si no fos estat p' En Ferrer, sa vaga de 26 de juliol no hauria tengudes tan tristes conseqüencies.

I ara fixemmos en lo que va fer En Ferrer a Premiá de Mar. S' aplega a n-es local de la Fraternitat Republicana ab so Batle d' allà, D. Domingo Cases Llibre, ab so Tinent de Batle, D. Antoni Mustarés, i ab so Secretari suplent de s' Ajuntament, D. Jusep Alvarez Espinosa, ab una partida de gens més, que anaren llavó a declarar dins sa causa. Lo que passá ab En Ferrer i es Batle, e-hu contá llavó aquest dia 30 a sa reunió de majors contribuyents que 's va tenir, i aqueys tals també hu declararen. S' encarregat des cassino de la Fraternitat, un tal Francesc Calvet, que va assistir a s' entrevista, d' En Ferrer ab so Batle, declara que dia 28 de juliol devers les dotze i mitja, demunt mitx dia, se presenta a s' establiment En Llarch de Masnou ab un altre senyor que no conegué, vestit de roba clara, ab capell de fayeta, que demaná si 'ls-e poria servir una gaseosa i una servesa. Ell les diu que sí; i tac se presenten es Batle, es Tinent i es Secretari suplent; i llavó aquell desconegut diu:—Som En Ferrer Guardia. Diu En Calvet que romangueren com esglayats es que hi havia allà dins, especialment ell pe' sa partida de coses dolentes qu' havia sentides dir de tal persona. En Ferrer va dir, girantse a n-es Batle:—Venc a dirli que s' ha de proclamar sa república a Premiá. I es Batle li salta demunt i li diu:—Sr. Ferrer, jo aquestes paraules no les hi acceptu. I En Ferrer li respón:—¿Com no les accepta si está proclamada sa República a Madrid, Barcelona, València i altres capitals?—Aquesta declaració la confirmaren desde 's Batle fins es derrer des circumstants, convenint tots en lo metex, poc sá poc llá. Es Batle i es Secretari suplent tengueren dins sa causa una acarada ab En Ferrer. i li sostengueren tot axó qu' acabam d' expressar, sense confondre-se ni contradir-se en res.—Des cap d' una hora de esser estat En Ferrer a Premiá sa revolució s' hi va encendre de mala manera. Un des que hi navegaven més fort, era un tal Cassola. El senyalava la gent com un emisari d' En Ferrer. A 's vespre 's revolucionaris assaltaren es Convent de Germans de la Doctrina Cristiana, aont despararen dos coets de dinamita que havia entregats En Ferrer a un dependent des Municipi i hi hagué tirs i tota classe de desbarats.—Un altre testimoni, D. Vicens Puig Pons, diu que aquell capvespre comparegueren una trentena d' homos a prende part en sa revolució:

causa d' En Ferrer n' hi va haver quatre d' acarades, i a totes quedà vensut, es testimonis s' agontaren forts, i ell va fer sa farina blana i qualque cosa més). —Es regonexements se fan en *roda de presos*, de sis, axò es, fan passar per davant es testimoni s' acusat ab altres cinc presos que sien consenblants ab ell, a veure si l' afina, si l' conex. (Axò també se va fer ab En Ferrer per tres vegades ab cada testimoni que l' havia vist mesclat ab sos revolucionaris a Barcelona i jprou que l' conegueren tots!). —Es registres i embarcs de documents se fan davant s' interessat o persona de sa seua familia ò des testimonis.

En considerar es jutje instructor acabat es *sumari*, el remet a n-es Capità General, que l' axamina ell i el fa examinar a n-es seu Auditor (qu' es un misser ab altres misser bax d' ell que li ayden), per que informi si se son observades totes ses prescripcions de sa lley per aclarir sa veritat des fets, si han de cridar nous testimonis o ampliar ses declaracions rebudes, si es cosa de sobre-seure sa causa (dexarla en lá) per falta de responsabilitat de s' acusat o perque no s' veja motiu suficient pe'sa Causa, o si s' ha de passar envant, elevanta a *plenari*. Fet tot axò, se *sobre-seu* sa causa ò s' eleva a *plenari*, segons procedesca.

Totes aquexes diligències s' observaren puntualment en sa causa d' En Ferrer. ¿Han provat es seus defensors que s' faltas en cap d' aquestes diligències? ¿Que han d' haver provat elis! ¿Sus dèreres!

Actuacions des Plenari. Elevada sa causa a *plenari*, ja no hi ha res secret, essent públiques ses actuacions. S' anomena s' Fiscal i s' acusat elegex un defensor; se lletgex sa causa a un i altre i la poren ells consultar dins es Jutjat sempre que vulguen. Es Fiscal lletx es carrecs davant s' acusat i es defensor. Se fa avinent a s' acusat que pot al-legal incompetència de jurisdicció, escepció de cosa jutjada, prescripció, indult, ampliació de sumari, ratificació de testimonis, que n' comparèguen de nous, i tot quant convenga a s' acusat. Es defensor assistex sempre a totes ses actuacions i s' pot comunicar ab s' acusat sempre qu' aquest e-hu demani. Es defensor pot fer totes ses reclamacions que crega del cas sobre s' curs de sa causa.

Acabat es *plenari*, tornen totes ses actuacions (sa causa) a n-es capità general, que les passa a s' Auditor per que informi, i informat aquest, declara si ha de tornar sa causa a n-es jutje per subsanar qualque defecte o si s' ha de formular s' acusació. —Feta s' acusació Fiscal, passen ets autes (sa causa) a n-es defensor, que ja les conex d' abans per haver lletgit es *sumari* i intervingut en ses actuacions des *plenari*, a fi de que prepari sa defensa.

¿Han pogut demostrar es defensors d' En Ferrer que dexas d' observarse exactament en sa seua causa cap d' aquexes actuacions que sa lley establex? ¿Que havien de demostrar elis! No porien, perque tot se va fer segons lley.

Vista pública: Se fa davant es Consey de Guerra ordinari, compost d' un *President* (Coronell) i sis *vocals* (capitans), que no son elegits pe' s' autoritat militar, sino segons es torn establert entre coronells i capitans conforme a una llista de disponibles que hi ha a cada població. Assistex a n-es Consey, ab carácter d' Assessor, un *Lletrat*, sempre que s' tracta d' un delict de carácter militar i sa pena imponible passí de presó correcional, tal sa succeí a n-es cas d' En Ferrer.

Abans de constituirse s' Consey fan a sebre a s' acusat es nom des jutjes, per si n' vol recusar cap.

A sa vista, qu' es pública, assistexen acusat i defensor. E-hi lletgexen es *procés*, examinantlo es Fiscal, assessor, defensor. *President* i *Vocals* des Consey. S' examinen, si hu creuen del cas, testimonis perits, documents, etc.; se dona lectura a s' acusació i a sa defensa, i finalment parla s' acusat, si hu demana.

Acabada sa vista, s' aplega s' Consey en sessió secreta, donant s' assessor-lletrat es seu dictamen abans de delliberar es jutjes, que poren presentar vots particulars. Si s' vots empaten, se resol a favor des reu o acusat.

Feta sa *sentència*, la duen a n-es capità general; i, si aquest e-hi está conformé i si s' assessor-lletrat dona també dictamen favorable, sa *sentència* queda forta. ferma. Si cap d' aquest no s' hi conforme, s' eleva s' *procés* a nova vista, que s' fa davant es Consey Suprem de Guerra i Marina.

Ara bé, senyorets republicans i socialistes, defensors d' En Ferrer, totes aquexes prescripcions legals s' observaren en sa causa d' En Ferrer, i es set jutjes dictaren **PER UNANIMIDAT** sa *sentència* de mort, i s' assessor i es capità generals e-hi estigueren **CONFORMES EN TOT I PER TOT**.

¿Que hi deys a n-axò, senyorets meus?

12

SA DEFENSA D' EN FERRER

Es partidaris d' En Ferrer han abusat espantosament de sa *defensa* que s' capitá d' enginyers Sr. Galcerán va fer davant es Consey de Guerra per ministeri de sa lley, i que no s' hi demostrá, per cert, gens *clerical*. Deym que n' abusaren perque tregueren de pollaquera c s' tot lo que digué. —Si haguésem d' acceptar per bo tot lo que diuen es *defensors* davant es tribunals, tots es seus serien innocents, uns santets. —Ademés, axí com es Fiscal ha de *provar lo que diu* es Defensor no té obligació de *provar res*; es Fiscal no s' pot fundar en *suposicions* sino en *fets* i *paraules comprovades*, es Defensor se pot fundar en *suposicions* i en tot lo que *vulgui* i *pugui*. —¿Quin tribunal del mon no passaria per assasí si haviem de prendre com-e proves irrecusables ses afirmacions des defensors?

Apliquem axò a n-es cas d' En Ferrer: aquest es es sentit que hi ha que donar a tot lo que n' va dir el Sr. Galcerán en sa seua Defensa.

E-hi ha qu' advertir que no es permés dins s' *exèrcit* espanyol que s' qui fan de *defensors* a n-es Conseys de guerra, se *limitin a escitar sa benevolència* i *sentiments compassius des jutjes*. A n-axò se subjectá l' Sr. Galcerán, i va fer més encara que sa lley no li demanava a favor d' En Ferrer.

Es Defensor presentá En Ferrer com un homo de ciència, com un apóstol, com un benefactor de s' humanitat. —Queda demostrat dins sa causa i dins aquexa *Vida* que no era res d' axò, sino tot lo contrari.

Digué s' Defensor que s' havien unides a n-es *procés* totes quantes denúncies i anònims porien perjudicar En Ferrer—No es ver axò perque dins tota sa causa ni hi ha cap *denuncia* ni cap *anònim*.

Digué que havien declarat tots ets *inimics* d' En Ferrer; pero no s' cuydá de dir quins eren aqueys *inimics* ni demostrá que hu fossen. ¿Per que no los recusá quant era hora?

Se quexá de que no prenguessen declaració a s' *amiga* d' En Ferrer i a n-es parents i amics íntims;—allá ont es notori que cap d' aquestes persones demaná per declarar en sos vint i vuyt dies que tengueren per ferho, ni hu demanaren tampoc es Defensor ni s' acusat com porien haverho fet durant es *plenari*.

¿Dexaren de ferho per llavó porer sortir ab aquest ciri trenca? ¿Era que ses declaracions d' *aquella* i d' *aquells* l' havien d' afonar més encara?

Digué s' Defensor que tenia documents favorables a n-En Ferrer.—¿Per que, idó, no les presentá? Aqueys documents eren, digué, cartes de persones sèries, conegudíssimes a France, Itàlia i Bèlgica que responien de que ses idees d' En Ferrer eran contraries a tota classe de violències.—Idó aquí a Espanya tenien escrits seus qu' escitavan a ses violències més ferestes, més criminals, més abominables; i no sols tenien *escrits*, sino *fets* seus durant sa setmana trágica, qu' eren horribles crims de lesa-humanitat. —Es Tribunal no jutjava *idees*, sino *fets* des s' acusat.

13

ES TESTIMONIS CONTRA EN FERRER

¿Que n' va dir es Defensor? Tractá de desferse n' de qualsevol manera

Des 19 de Premiá diu que només se fundaven en lo que succeí allá, i per lo metex no servien per lo de Barcelona. Des qui testifiquen es fets des 26 de juliol, diu coses de tan poca sustància com q' en no servia perque era inimic des racionalisme, lo metex que si axò bastás per que un homo honrat declarás fals per que n' matassen un altre. Des dos soldats que coneguerem En Ferrer en *roda de presos*, diu qu' es estrany que tenguessen tan bona memòria. Més estranya es tal sortida del Sr. Galcerán. Des testimoni Sr. Colldeforns digué que no servia perque era corresponsal d' un periodic de Madrid d' idees oposades a n-En Ferrer (*El Siglo Futuro*). De ses acarades aont En Ferrer quedá tan mal parat, casi no n' parlá. Contra En Llarch de Masnou conta rondayes per desfer ses seues declaracions tan terribles contra En Ferrer.

D' ets altres testimonis digué qu' havien fets complots contra En Ferrer complots es *clericals*, complots es radicals i republicans encausats. Tot eren complots contra s' pobre Ferrer, segons es seu defensor. ¿Proves de tals complots? Cap. No li aneu ab proves a n' es defensor. No n' havia menester cap per tirar endavant. Axi fa bon conversar.

¿Es testimonis de sa causa d' En Ferrer! ¿N' hi havia cap de capellá, cap fraire, cap monja? Cap ni un. Casi tots eren republicans, anarquistes, revolucionaris; casi cap de la dreta.

QUINZE TESTIMONIS, CASI TOTS REPUBLICANS, entre ells En Jimenez Moya, senyalaren En Ferrer com-e director de sa revolució de Barcelona (En Jimenez Moya dalt in-Justicia de 1 d' agost tractá de fer veure que no era ver qu' ell declarás tal cosa; pero, ben mirat, no s' justifica ni d' un bon tros. E-hu porem discutir en voler ell. Fins i tant que s' justifiqui, el contarem entre s' testimonis que donaren En Ferrer per *director de sa revolució*). Entre aquests testimonis e-hi ha també: D. Leonci Ponte Tinent Coronell de la Guardia civil, En Verdager i Callís Retgidor regionalista de Barcelona, N' Alsina Estival Retgidor de Premiá, N' Emilia Iglesias Retgidor llavó de Barcelona, Ierrouxista, En Baldomer Bonet processat per incendiari des convent de Concepcionistes, En Puig (Llarch), President des Comitè Republicá de Masnou, En Cases Llibre Batle de Premiá, republicá, En Domenech de Masnou, radical, N' Ardid, Ierrouxista caporal.

De manera que s' defensor no pogué provar res per invalidar tantíssimes declaracions tremendes contra sa culpabilitat d' En Ferrer.

Ab tants de testimonis com declararen en tal causa, UNS SETANTA, molts pocs digueren que no sabien res; tots ets altres declararen contra En Ferrer, cap n' hi hagué que l' esculpás, que li llevás es fex de demunt; tots l' afonaren, ¿Que vol dir axò? Que no hi havia manera de salvarlo, qu' estava brut, ben brut, re-de-brut i re-de-re-brut.

14

SA SENTENCIA D' EN FERRER

Se firmá dia 9 de Octubre, i el *condamnaren* a mort **PER DELICTE CONSUMAT DE REBELIÓ MILITAR**, segons s' article 237 des Còdic de Justici Militar, concorrenthi ses circumstàncies 3.ª i 5.ª des metex article, i s' article 23 des metex Còdic per considerarlo **AUTOR I QUEFE DE SA REBELIÓ** o revolució de Barcelona, ab ses circumstàncies agravants de s' article 173 de dit Còdic; i per lo metex el *condamnaren* a *indamnisar* tots es danys i perjudicis ocasionats p' ets incendis, saquétjos, esfondrament de vies de comunicació, ferrees i telegrafiques durant sa revolució, havent de respondre de tot axò es bens d' En Ferrer, ja embargats.

S' Auditor General de la 4.ª Regió doná s' seu inform dia 10 d' octubre.

Es Capità General de Catalunya aprová sa *sentència* des Consey de Guerra es metex dia 10, i la comunicá a n-es *Ministre* de la Guerra.

Es Gover no va trobar cap motiu per aconseyar s' indult, i seria estada sa gran barbaritat, sa gran injusticia des sigle, aconseyar s' indult, allá ont ja n' havien fusellats altres tres de criminals, no tan culpables com En Ferrer, allá ont En Ferrer era estat es cap de tal revolució qu' havia esglayat el mon i deshonrada l' Espanya.

Per axò dia 12 d' octubre es *Ministre* remet sa *sentència* a Barcelona.

I dia 13 dins es vall de Monjuich fusellen En Francesc Ferrer y Guardia, que morí impenitent, rebutjant tot assili espiritual i cridant *¡Visca s' Escola Moderna!*

Llavó esclatá dins ses nacions estrangeres aquella protesta escandalosa, infame, nefanda, contra Espanya, moguda pe' sa Masoneria, per tots es revolucionaris, per tota sa gent més esquinsada i més canalla o més toxarruda i carroaya de totes ses grans ciutats in-civilisades, omplint d' oprobis i d' infàmies i de calúmnijs. es nom d' Espanya.

I a n-aquesta protesta infame i nefanda s' uniren, jvergonya causa es recordarhol moltíssims d' espanyols, es revolucionaris de tots pelatjes: republicans, radicals, socialistes, anarquistes, gran part des lliberals.

No mos porem estendre més.

Acabam dient que queda provat i demostrat qu' En Francesc Ferrer i Guardia ab tot lo que va fer durant sa seua vida i sobre tot ab so haver moguda i dirigida sa setmana trágica, sa revolució de juliol d' entany demostrá esser **UN CAPITÁ DE LLADRES, INCENDIARIS I ASSASSINS**.

I ara, republicans i socialistes i tots ets altres que treys cara per ell' veyau si sou capasses de defensarlo d' aquexa marca d' ignomia i d' infàmia que sa seua *sentència* de mort estampá demunt es seu nom, de mala, de vergonyosa memòria.

¿Deu l' haja perdonat! No hu creym gayre que l' perdonás, per més que sia infinita sa Divina Misericòrdia; pero no mos ne destornam: ¡Deu l' haja perdonat. Amén.

Instantània

EL GOS, EL GAT Y LES RATES

A la nena Lolita Forgas

¿No sabs nena morena, perquè se portan tanta malícia el gos y el gat?

¿No sabs perquè els gats son tan crudels ab les rates? Ja t' ho explicaré. Tot vé de qüestió d' interessos.

Quant l' Home del Bosch se va fer la primera casa per suplujarse y poder fer foch á l'hiver, el gat que ja estava cansat d' anar á salt de mata, va buscar manera d' introduhirse á la llar del Home. Un dia que tothom era fora menys l' avia que s' havia quedat á la vora del foc, á poch á poquet, el nostre gat, va anarse acostant á les faldilles de la vella. Ab la quia enlaire y el llom aqueixat anava fent ron... ron... ron tot refregantse per les cames de la gueta. Apuesta, que no estava gaire acostuada á que li fessin fineses, tota-agrèhida á les d' aquell inesperat visitant, l' hi va passar la ma suauement per l' esquena. Allavors el gat, envalentonat, adressantse, pujá arrepanantse á les faldilles, sobre la falda de la vella.

¿Quina pell més fina se digué la vella, tot fentli moxaines. El gat marruller anava fent fineses, fins que quedá arrullit, ben calentó, sota les mans de l' avia. May més deixaren d' ésser amichs y el gat quedá definitivament instalat á la llar del Home del Bosch.

Quant l' Home arribá de fer llenya del bosc l' acompanyaba el gos.

¿Mira avia! digué quin animal que portó.

El gat ab els pels com un hurís, ab els ulls guspírejants, ab el llom aqueixat feia xuff... xuff, mirant el gos ab furia.

—Brava cosa eis portat! digué l' avia.

¿De que serveix aquesta bestiassa?

—Agafa cunills y llebres, y dormirá al llindar de la casa pera vigilar. ¿Y aquest animalot feréstech que tens á la falda, d' hont ha sortit?

—Es una bestiola molt fina y hem fá companyia y m'escalfa les mans. La meva falda será el seu jas.

La familia del home del Bosch se va

posar á sopar, Quant varen acabar tiraren els ossos y les espines á sota de la taula.

¿Quin terratrémol, nena morena! El gat y el gos sota la taula lladrant y miolant, mossegantse y esgarripantse, se disputaban els ossos y les espines. Varen sortir rodolant agafats y l' Home tingué que separarlos á cops de garrot. El gat aná á lleparse les ferides á la falda de la vella. El gos ab la quia baixa se posá als peus del amo.

El gat qu' era mes petit y qu' havia sofert les dentaduras del gos y no estava per orgues, aná á trobar al seu enemich y l' hi digué:

Mira, gos, si fessim un tracte, podriem partirnos lo que cau á sota la taula y no tindriem de barallarnos. A tú les espines no t' proben y á mi es lo que m' agrada mes. En cambi jó els ossos no 'ls puch rosegar. Deixem menjar les espines y jó t' deixaré menjar els ossos en pau y tranquilitat.

El gos qu' encara l' hi dolia una esgarranxada que tenia vora l' ull, s' alegrá de la proposició del gat y l' hi respongué:

—Encare que ben mirat me tocarien unes míques d' espines, puig els ossos ja m' corresponen perquè soch jo que casco els cunills y les llebres, m' aving al tracte en benefici de la pau. Si vols demá anirem á cal Notari y farem escriptura pera que el pacte regeixi á perpetuitat entre nosaltres y els que de nosaltres han de sobrevenir.

Anaren á casa l' Ilustrissim senyor Taup, qu' era un individu que á forsa d' estudiar habia perdut la vista y que feya de Notari

L' hi exposaren el motiu de la seva visita y tot seguit el senyor Taup redactá les clausules del contracte.

La part esencial del' estipulació deya: ...pactém, estipulém, acordem, convenim y concertém; ens obliguém, ens comprometém y solemnemnt jurém, que ni pels firmants d' aquixa escriptura, ni pels hereus dels mateixos que sobrevinguin y succeheixen en l' exercisi de llurs lligitims drets, será perturbada la pau de sota la

taula ab tal que reconegin com reconeixém nosaltres que, tots els ossos perteneixen als gossos y totes les espines als gats.

L' escriptura fou arxivada en el protocol del senyor Taup. Les clausules foren fidelment guardades pels contractants y la pau regná á sota la taula.

Més pasats anys y morts els estipulants s' aná esborrant de la memoria de llurs lligitims successors el contingut de l' escriptura.

Aventse produhit discordia entre un gat y un gos decidiren anar á consultar l' escriptura feta per llurs avant-passats.

Tregueren copia de l' escriptura y quina no fou l' ira del gat al veurer que el protocol havia sigut saquejat per les rates y qu' l' escriptura mateix era tota ratada faltantli el final de la fulla hont se consignaban els drets dels gats. La frase, tots els ossos perteneixen als gossos y les espines als gats, havia quedat cambiada en aquesta d' un sentit completament diferent. Tots els ossos perteneixen als gossos y les espines... aqui hi faltava un tall de paper.

Ja pots contar, nena estimada, el desgavell qu' això ocasiona á dessota la taula. Cada dia hi hagué baralles y encara avuy no han finit. Els gossos arramblan ab ossos y espines y els gats si alguna cosa pescan fujen á menjarsho d' amagat. D' allavors ençá els gats juraren odi etern á les rates y aixís veurás que els gats no agafan á les rates pera menjárselles. No més se les menjen pera castigalles, quant ja 'ls han fetes sofrir prou.

ANCO MARCIO.

Se desea

vender un caballo, guarniciones y carreton en buen estado.

Para informes en esta redacción.

Cuevas dels Hams

Iluminado eléctrico—2 carruajes gratis, llegada de trenes

MANACOR—Mallorca

Precio de entrada

Una ó dos personas, 5 pesetas.

Por cada persona que se añada, 2'50 pesetas.

Por niños menores de 10 años, que no sean de pecho se abonará, 1'25 pesetas por cada uno.

Se desea vender

algunos bocoyes, cuartines y barriles en buen estado.

Razón: Viuda de Gabriel Cortés.—Calle Mercadal, 2 (Esquina á la Plaza.

"La Central,"

Sombrerería de Juan Gual

En este establecimiento se encontrarán sombreros de todas clases á los siguientes precios:

Sombreros de fieltro de 2 á 12 pesetas; sombreros para sacerdote de 8 á 25 id; hongos de 6 á 12 id; gorras de 1 á 4 pesetas.

PLAZA DEL CONDE DE SALIENT, 2

Manacor

Cocina "LA ECONÓMICA,"

Son las mejores por ser las más cómodas, las que consumen menos y las mas baratas.

Se hallan de venta en la cerrajería de

Francisco Vadell Ramonell

Plaza de la Iglesia número 6

Mallorca Manacor

Esta casa ofrece ademas tuberías de todas clases, con gran rebaja de precios.

Ventas al contado y á plazos.

Juan Ticoulat

Cirujano Dentista

Estará en Manacor todos los domingos

Plaza de Weyler 2, piso 2.º

En Palma, Calle Colon, 64 pral.

Horas de consulta: de 7 á 1 y de 2 á 4

Disponible